

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ
ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: Економічна ефективність лісогосподарської діяльності у Львівській області

Виконала: заочна форма 2 курс, групи ЕК-61з

Спеціальність 051 Економіка

Коцай Ярина Богданівна

Керівник: д.е.н., проф. Черевко І.В.

Рецензент Колодійчук В.А.

Дубляни 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ
ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Освітній ступінь «Магістр»
Спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри економіки
(назва кафедри)

(підпис)
Черевко Г.В.
(прізвище, ім'я, по батькові)
“ ___ ” _____ 202_ року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу студентці
Коцай Ярині Богданівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Економічна ефективність лісогосподарської діяльності у Львівській області
керівник роботи: Черевко Ірина Василівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЛНУП від “ ___ ” _____ 202_ року № ___
2. Строк подання студентом роботи до “ ___ ” _____ 202_ року
3. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані лісогосподарських підприємств, статистична звітність, аналітичні дослідження.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ
1. Теоретичні засади дослідження економічної ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області
1.1. Суть і значення лісової галузі
1.2. Суть категорії ефективності та методичні засади її здійснення
1.3. Методичні основи визначення ефективності лісогосподарської діяльності
Розділ 2. Аналіз і оцінка економічної ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області
2.1. Місце досліджуваного регіону у виробництві лісогосподарської продукції України
2.2. Оцінка ефективності лісогосподарської діяльності
2.3. Експортна діяльність лісогосподарських підприємств Львівської області
Розділ 3. Шляхи підвищення економічної ефективності лісогосподарської

діяльності у Львівській області
3.1. Вдосконалення державного регулювання розвитку лісового господарства
3.2. Інноваційний розвиток у лісовому господарстві
Висновки
Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, схеми

6. Дата видачі завдання “ ____ ” _____ 202__ року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; підготовка матеріалів для кваліфікаційної роботи).	травень 2023 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	червень 2023 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	жовтень - листопад 2023 р
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	Грудень 2023 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	січень 2024 р.

Студент

_____ (підпис)

Коцай Я.Б.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Черевко І. В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Коцай Я.Б. Економічна ефективність лісгосподарської діяльності у Львівській області

Досліджено основні проблеми формування і динаміки ефективності лісгосподарської діяльності в Україні. Вивчено і систематизовано теоретичні і методичні засади дослідження ефективності лісгосподарської діяльності. Здійснено аналіз і дано оцінку ефективності лісгосподарської діяльності у Львівській області на фоні загальної ситуації в Україні з врахуванням специфіки останніх років. На підставі виявлених чинників рівня ефективності лісгосподарської діяльності на рівні країни та її регіонів накреслено основні напрямки його підвищення.

Ключові слова: Україна, ліс, лісгосподарська діяльність, ефективність, війна.

ANNOTATION

Kotsai Ja.B. Economic efficiency of forestry economy activities in the Lviv region

The main problems of the formation and dynamics of the effectiveness of forestry activities in Ukraine have been studied. The theoretical and methodical principles of the study of the effectiveness of forestry activity have been studied and systematized. An analysis was made and an assessment of the effectiveness of forestry activities in the Lviv region was made against the background of the general situation in Ukraine, taking into account the specifics of recent years. On the basis of the identified factors of the level of effectiveness of forestry activity at the level of the country and its regions, the main directions of its improvement are outlined.

Key words: Ukraine, forest, forestry economy activity, efficiency, war.

УДК 330.131.5:630(477.83)

Реферат

Кваліфікаційна робота: 74 стор. текст. част.; 12 рис.; 14 табл.; 50 літературних джерел.

Економічна ефективність лісогосподарської діяльності у Львівській області. Коцай Я.Б. Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. Дубляни. Львівський національний університет природокористування, 2024.

Досліджено основні проблеми формування і динаміки ефективності лісогосподарської діяльності в Україні. Вивчено і систематизовано теоретичні і методичні засади дослідження ефективності лісогосподарської діяльності, зокрема ідентифіковано суть і значення лісогосподарської діяльності в економіці країни, досліджено її динаміку, зокрема динаміку сировинної бази, якою є лісові насадження. Здійснено аналіз і дано оцінку ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області на фоні загальної ситуації в Україні з врахуванням специфіки останніх років, що пов'язано із наслідками російської мілітарної агресії росії на території України та веденням бойових дій, що в цілому завдало і продовжує завдавати колосальної шкоди лісам країни, що відповідним чином негативно відображається на ефективності лісогосподарської діяльності. Розглянуто також експортну діяльність лісогосподарських підприємств Львівської області та її місце у формуванні загальної економічної ефективності галузі.

На підставі виявлених чинників рівня ефективності лісогосподарської діяльності на рівні країни та її регіонів накреслено основні напрямки його підвищення, які охоплюють вдосконалення державного регулювання розвитку лісового господарства та підвищення рівня інноваційності лісогосподарської діяльності.

Висновки містять основні результати проведених досліджень по всіх розділах кваліфікаційної роботи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	
1.1. Суть і значення лісової галузі України	8
1.2. Суть категорії ефективності та методичні засади її визначення.....	15
1.3. Методичні основи визначення ефективності лісогосподарської діяльності.....	18
2. АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	
2.1. Місце дослідженого регіону у виробництві лісогосподарської продукції України	27
2.2. Оцінка ефективності лісогосподарської діяльності.....	40
2.3. Експортна діяльність лісогосподарських підприємств Львівської області	49
3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	
3.1. Вдосконалення державного регулювання розвитку лісового господарства	53
3.2. Інноваційний розвиток лісовому господарстві.....	57
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Лісогосподарська діяльність є однією із галузей економіки України, для розвитку якої країна має сприятливі природні умови. Сектор лісогосподарської промисловості також має досить високий рівень розвитку. Все це в сукупності створює досить значний потенціал формування ефективності лісогосподарської галузі. На жаль, динаміка розвитку галузі не дає підстав для максимально позитивної оцінки цієї ефективності. Львівська область відноситься до однієї із найбільш заліснених областей країни, тому проблема підвищення ефективності лісогосподарського виробництва у цьому регіоні відзначається **високим рівнем актуальності**, який ще більше зріс за останні два роки, оскільки нав'язана росією Україні війна спричинила і продовжує спричиняти країні колосальні збитки внаслідок знищення лісів, в т.ч. і заповідного характеру, що звичайно вкрай негативно відбивається на рівні ефективності лісогосподарської діяльності.

Вищезазначене обумовлює суть **мети кваліфікаційної роботи**, яка полягає у розробці основних шляхів підвищення ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області. Для досягнення цієї мети в ході дослідження вирішувались **завдання**, основними з яких були: вивчення і систематизація теоретичних і методичних засад дослідження економічної ефективності лісогосподарської діяльності, проведення аналізу і формування оцінки економічної ефективності **лісогосподарської діяльності у Львівській області**, накреслення основних шляхів підвищення економічної ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи наукового дослідження, такі як аналіз, синтез, індукція, дедукція, описовий, спостереження, методи узагальнення, графічний і монографічний, порівняльного та структурного аналізу, використання яких здійснювалось у комплексі із загальним діалектичним підходом та оптимального поєднання із методом єдності історичного і логічного у економічних дослідженнях.

При написанні кваліфікаційної роботи було використано Закони України, прийняті Верховною Радою, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші нормативні акти владних структур, пов'язані з розвитком підприємств лісового господарства, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. **Інформаційна база** також включала праці вчених і практиків, дослідження яких стосується зазначеної у темі кваліфікаційної роботи проблеми чи є дотичними до неї. Слід зазначити, що можливості доступу до офіційних статичних матеріалів в ході дослідження і написання роботи були дещо обмежені у зв'язку із необхідністю врахування стратегічних та оперативних інтересів країни, що пов'язано із труднощами збору та публікації інформації певного характеру у період воєнних дій.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи формується сукупністю результатів проведеного дослідження, характер яких відповідає специфіці останніх моментів ситуації у лісогосподарському комплексі країни, що пов'язано із наслідками воєнних дій в ході російської мілітарної агресії на території України.

У кваліфікаційній роботі представлено результати досліджень, які згруповані у три основні розділи, що охоплюють теоретичні і методичні засади дослідження економічної ефективності лісогосподарської діяльності, аналіз і оцінку економічної ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області, шляхи підвищення економічної ефективності лісогосподарської діяльності у Львівській області. Висновки містять сконцентровані результати досліджень по всіх розділах даної кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1. Суть і значення лісової галузі України

Ефективна організація процесу ведення екологічно збалансованого лісового господарства передбачає виконання двох основних завдань: ресурсне забезпечення споживача необхідною продукцією, послугами та іншими благами; охорона довкілля, поліпшення середовища для існування людини, флори і фауни, що дозволяє усунути екологічні загрози і дає можливість підвищити якість життя. Ресурси та функції лісових екосистем можна умовно поділити на дві відмінні одна від одної групи (рис. 1.1).

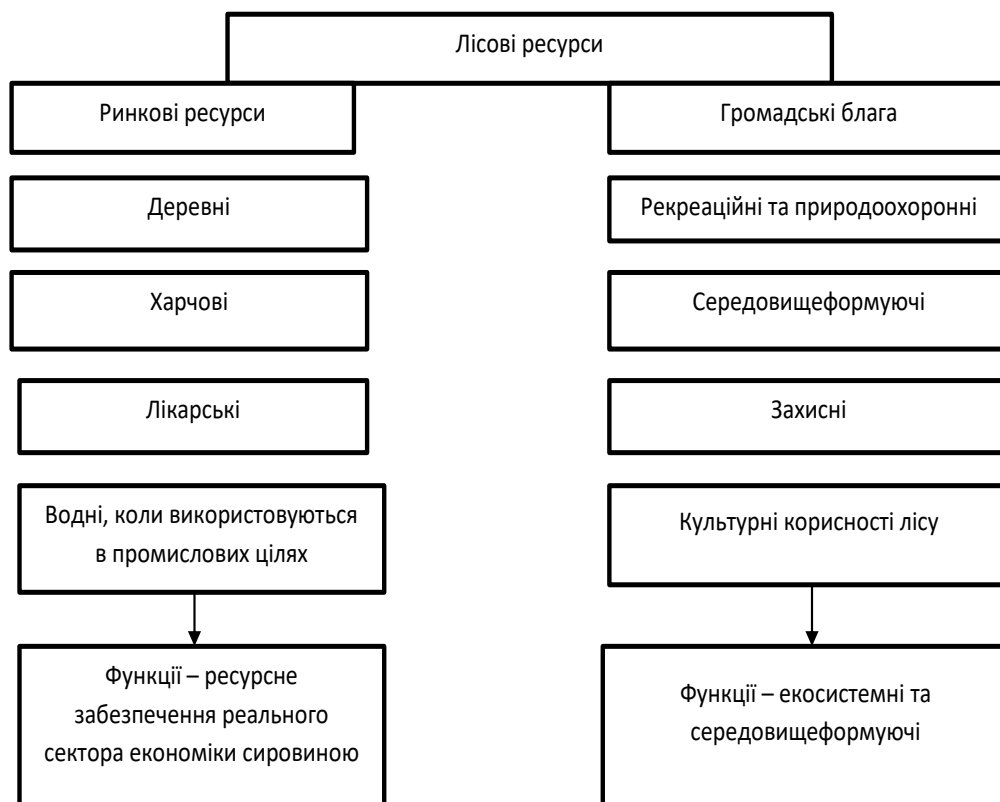

Рис. 1.1. Основні категорії і функції лісових ресурсів*

*за даними [47, с.104]

Лісистість у різних природних зонах різниться (рис. 1.2). Причиною цього можуть бути як клімат, так і стан ґрунтів, вплив ґрунтів на водні ресурси, а також сама діяльність людини, що приносить шкоду навколишньому середовищу.

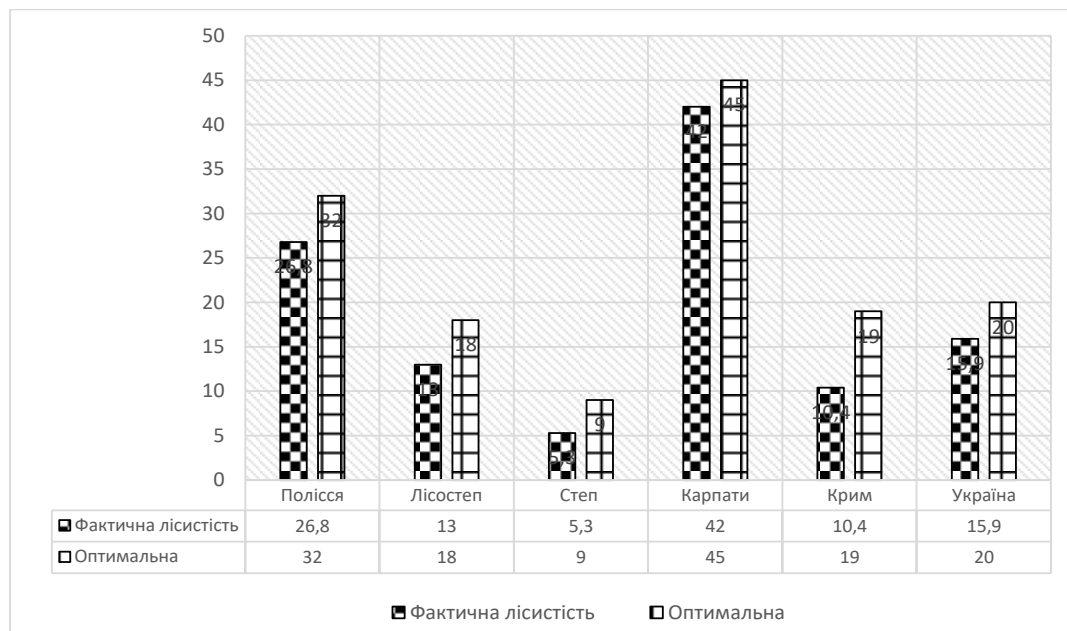

Рис. 1.2. Показник лісистості України за природними зонами, %*

*за даними [34, с.4]

Більшість лісів знаходиться у державній власності. Процес розмежування земель може призвести до передачі приблизно 1,3 мільйона гектарів (13%) лісогосподарських земель у комунальну власність. Ці земельні ділянки знаходяться під постійним користуванням комунальних підприємств, які підпорядковані органам місцевого самоврядування. Частка лісів у приватної власності становить менше 0,1% від загальної площі лісових земель. Приблизно 800 тисяч гектарів лісових територій залишаються не використаними та непередані в користування.

В Україні історично сформована ситуація з закріпленням державних лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств). За даними рисунку 1.3 можна побачити, що найбільша площа лісових земель (близько 73%) перебуває у користуванні лісогосподарських підприємств, які належать до сфери

управління Держлісагентства.

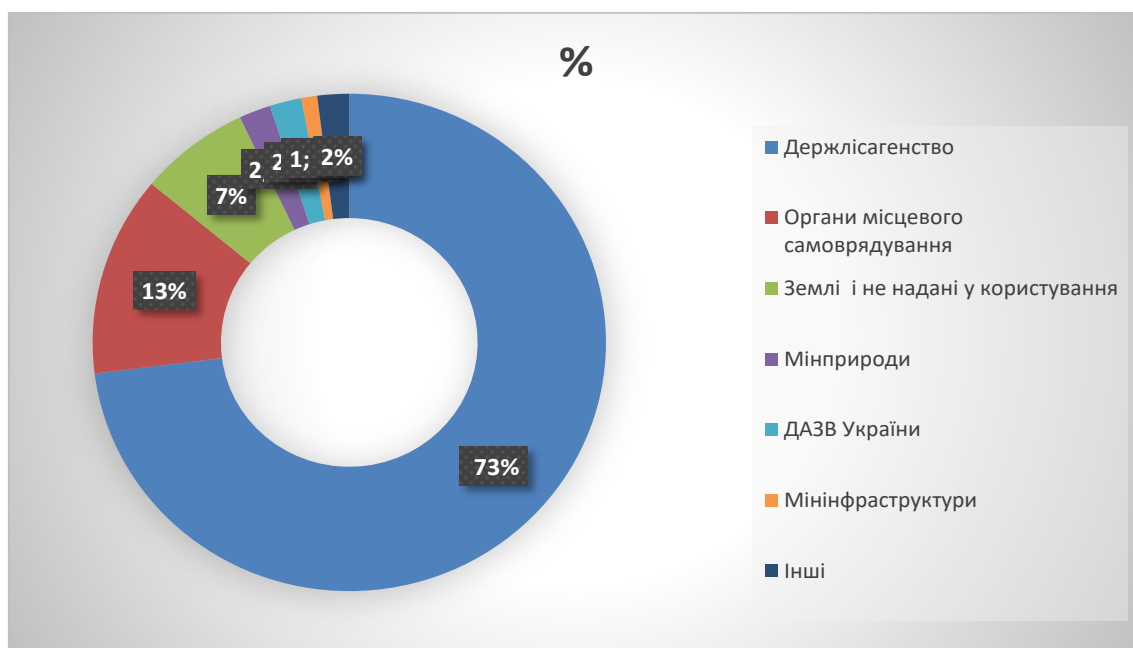

Рис. 1.3. Загальні площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю, %*
за даними [34, с.6]

Лісове господарство і лісозаготівлі відіграють важливу роль в економіці України. У 2020 році на підприємствах цієї галузі (КВЕД 02) було зайнято 58,7 тис. працівників, які мали дохід від своєї праці на рівні 7,7 млрд грн. Обсяг реалізованої продукції галузі склав 20,6 млрд грн, галузь згенерувала доданої вартості на суму 9,5 млрд грн. Частка самого лісового господарства у структурі ВВП, як правило є невисокою, і в Україні складає 0,3%, водночас разом із суміжними галузями – деревообробною (КВЕД 16) і меблевою (КВЕД 31) вага лісозаготівельного та деревообробного кластера у вітчизняній економіці сягає 1,17% ВВП. Деревообробна промисловість України характеризується динамічним розвитком і випереджаючими темпами зростання. Протягом останніх років галузь збільшила свою вагу у структурі переробної промисловості та несировинного експорту України попри несприятливі тенденції для розвитку національного виробництва в цілому. У 2021 році індекс деревообробної продукції склав 132,2 порівняно з 2012 роком, відтак реальний обсяг виробництва в галузі за минуле десятиріччя збільшився майже

на третину. Для порівняння, загалом промислове виробництво України у цей період впало на 20%. Експорт товарів деревообробної промисловості у 2015–2021 рр. зріс з \$1,1 млрд до \$2,0 млрд. Галузь забезпечує 2,9% експортної виручки та має позитивне сальдо торгівлі у понад \$1,5 млрд. В українському експорті деревообробної продукції переважають оброблені лісоматеріали, листи для облицювання, столярні вироби і будівельні деталі, дерев'яна тара, ДСП, ДВП, фанера клеєна, паркет та ін. Ще у 2015 р. Україна експортувала 70,9 тис. т дерев'яних меблів на суму \$91,7 млн, а вже у 2021 році цей експорт сягнув 203,2 тис. т вартістю у \$310,5 млн, зрісши таким чином у 2,86 раза у фізичному обсязі та в 3,3 рази – у вартісному. Деревообробна та суміжні галузі активно розширюють позиції й на внутрішньому ринку: протягом 2015–2020 років частка меблів українського виробництва у структурі роздрібного товарообороту зросла з 42,1 до 48,9% (у 2019 р. вона сягнула 51,4%), тоді як в цілому частка непродовольчих товарів знизилась з 39,3 до 32,9% [30, с.15].

Ключовим органом у сфері управління державними лісами в Україні та виконання державної політики у галузі лісового та мисливського господарства, є Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство). Діяльність цього агентства спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів. До сфери впорядкування Державного агентства лісових ресурсів України входять 24 територіальних організації– обласні управління лісового та мисливського господарства, а також 211 лісових та лісомисливських господарств, національних парків та інших підприємств, що здійснюють управління державними лісами на площі 7,6 мільйона гектарів [30].

У 2022 році було продовжено впровадження реформи структури управління лісовим та мисливським господарством в Україні. Питання щодо реформування лісового господарства було визначено вказівкою Президента України від 7 червня 2021 року № 228 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів», Державною стратегією управління лісами України до 2035 року (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021

№1777-р), протоколом наради під головуванням Прем'єр-міністра України Д.Шмигала від 04.02.2022 р. «Про реформування лісового господарства», дорученням РНБО від 29.06.2022 р №1594/14-05/2-22 щодо протоколу №5 засідання робочої групи з питань збереження та відтворення лісів від 28.06.2022.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2022 року № 1003 «Деякі питання реформування управління лісової галузі» було прийнято рішення замість територіальних органів Державного агентства лісових ресурсів створити 9 міжрегіональних територіальних органів. Були схвалення положення про міжрегіональні управління лісового та мисливського господарства, призначені керівники та затверджені штатні розписи. У 2023 році ці нові міжрегіональні управління отримали повноваження в повному обсязі. Згідно з цією постановою, для забезпечення ведення лісового господарства на місцевому рівні створено державне спеціалізоване господарське підприємство «Ліси України» через об'єднання спеціалізованих державних лісгосподарських підприємств, які раніше були підпорядковані Державному агентству лісових ресурсів. На лютий 2023 року було досягнуто такі важливі кроки (рис. 1.4):

Рис. 1.4. Перший етап в становленні ефективного розвитку ДСГП «Ліси України»*

**за даними [34]*

У 2023 році було забезпечено безперервність виконання лісгосподарських заходів. Реформування лісової галузі не відобразилося на

обсягах податків, що надходили до місцевих бюджетів від державних лісогосподарських підприємств. Місцеві податки та збори, які раніше сплачувалися цими підприємствами, продовжили надходити до бюджетів відповідних ОТГ, сільських та селищних рад від відповідних філій, згідно з відповідними податковими та бюджетними кодексами України. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів та податок за лісові землі перераховувалися до місцевих бюджетів відповідно до місцезнаходження лісової ділянки.

Мета реформи лісової – це розвиток потенціалу лісових ресурсів, підвищення екологічних стандартів та досягнення економічної вигоди у вигляді сталого зростання і підвищення конкурентоспроможності економіки, як загалом, так і окремих лісових територій. Це сприятиме підвищенню загального індивідуального добробуту, економічного процвітання та покращення якості життя працівників лісового господарства. Для досягнення цих цілей необхідні узгоджені політичні ініціативи, ефективні управлінські рішення та довгострокові інвестиції. На поточний момент для державних підприємств, які перебувають у стані ліквідації, було розроблено та затверджено 144 передавальні акти, що складає 89% від планової кількості підприємств у складі новоствореного підприємства [34, с.29-30].

7 грудня 2023 року Держлісагентство вперше запустило онлайн видачу сертифікатів про походження деревини через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема». Оформлення Е-сертифікатів працює автоматично, перевіряючи первинні документи на деревину, які доводять її легальність. Відсутня регіональна прив'язка поданої заявки. Система автоматично розподіляє заявки між виконавцями, незалежно від місцезнаходження експортера. Тобто «людський фактор» у новій системі максимально усунутий.

На початок січня 2024 року уже було видано 1381 сертифікат, анульовано 34, інші 965 заявників доопрацьовують подані документи [20].

Вторгнення російської федерації проти України має руйнівні наслідки для лісового господарства країни, оскільки 2.9 мільйона гектарів лісів вже зазнали

різних рівнів пошкодження. При врахуванні лісів в Автономній Республіці Крим та Луганській та Донецькій областях, які були окуповані до 2022 року, наразі приблизно 1 мільйон гектарів лісів перебуває під окупацією чи в зоні активних бойових дій.

Проведення детального аналізу пошкодження лісів та оцінка збитків у лісовому господарстві буде здійснено після повного визволення території та проведення розмінування. Наразі, однією з найбільших проблем лісового господарства є забруднення лісів вибухонебезпечними предметами, як показано на рисунку 1.5.

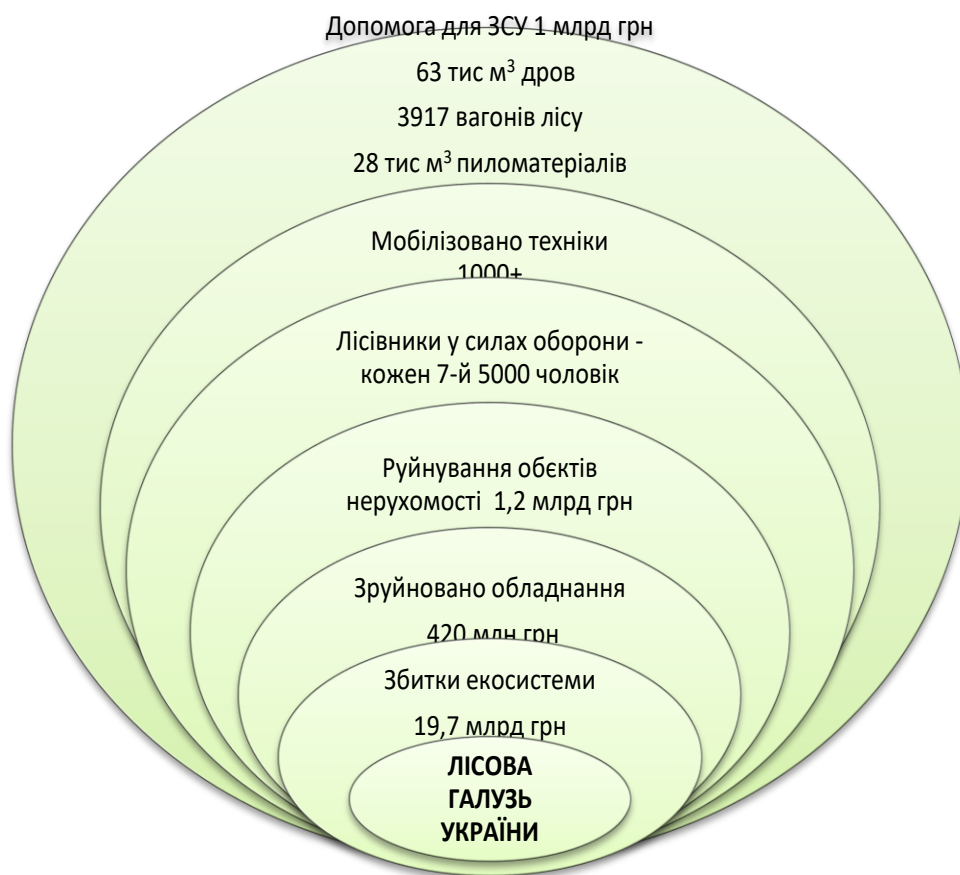

Рис.1.5. Аналіз лісової галузі України у війні за 2022 р.*

*за даними [34, с.6]

На даний момент важливо провести розмінування 690 тис. гектарів, і ця цифра щодня зростає, не лише через окупацію територій, але також через продовження мінування на кордоні між Україною та Білорусією. Ще однією проблемою є руйнування та пошкодження об'єктів лісового господарства.

Навіть якщо окуповані підприємства не зазнають руйнування, російські війська все одно вивозять з них наявне обладнання та техніку. Найбільш суттєвими втратами для лісового господарства є пошкодження Всеукраїнського Об'єднання «Укрдержліспроєкт», яке відповідає за лісовпорядне планування, та селекційно-насіневого центру в м. Лиман, Донецької області. Цей передовий центр був відкритий лише у грудні 2021 року і призначений для постачання посадкового матеріалу із закритою кореневою системою східним підприємствам. Крім того, необхідно враховувати проблеми з кількістю мобілізованого обладнання та з електропостачанням у 2022 році [34, с.6].

1.2. Суть категорії ефективності та методичні засади її визначення

Категорія "ефективність" вважається з найбільш універсальних саме у галузі економічної науки. Вона використовується для оцінки як глобальних систем, таких як суспільство чи транснаціональні компанії, так і в контексті конкретних справ, заходів та використання матеріально-технічних та людських ресурсів у нашому прикладі. З цього погляду економісти відмічають різні тлумачення цієї категорії, визначаючи ефективність залежно від контексту, у якому вони розглядають.

Питання визначення та оцінки ефективності діяльності підприємств є ключовим аспектом у наукових дослідженнях, привертаючи увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Це широкий та розгалужений об'єкт вивчення, який включає в себе різноманітні аспекти та критерії, що визначають успішність функціонування підприємств. Оцінка ефективності включає в себе розгляд різних показників, таких як фінансові результати, ефективність використання ресурсів, здатність до інновацій, соціальна відповідальність та багато інших. Визначення критеріїв та методів оцінки є складною задачею, оскільки ефективність може вимірюватися з різних точок зору, враховуючи індивідуальні особливості (як наприклад лісової галузі) та конкретних підприємств (лісогосподарських підприємств).

У умовах ринку поняття "ефективність" тісно пов'язане із використанням

фінансово-виробничих ресурсів. Це обумовлено тим, що головною метою кожного учасника господарювання є досягнення найвищого результату, що можливе лише при оптимальному формуванні та ефективному використанні всіх видів ресурсів. Саме тому визначення, яке представлено в економічній літературі, в основному зводиться до того, коли ефективність розглядається як відношення результату діяльності (процесу, операції, проекту) до витрат, які зумовили його досягнення.

Дослідження в даній області спрямовані на розробку нових теоретичних підходів, методологій та інструментів для об'єктивної та комплексної оцінки ефективності лісогосподарських підприємств. Також акцентується увага на розвитку практичних рекомендації для підприємств, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності та стійкості в умовах мінливого економічного середовища.

Аналізуючи теоретичні підходи до економічної сутності «ефективності», Білик М.Д. визначає такі характеристики:

- якісний результат певної діяльності, що визначає її продуктивність;
- результат ефективного та раціонального використання всіх видів ресурсів;
- співвідношення конкретного кінцевого результату до витрат, що забезпечили його отримання [3,с.365].

Можна відзначити ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей.

Важливим аспектом є те, що поняття ефективності характерне виключно для систем. Зазвичай перед системами ставиться мета досягти максимального ефекту за мінімум витрат. Однак це призводить до двох суперечливих цілей, оскільки протилежні екстремуми за цими двома критеріями ніколи не збігаються. Ця ціль може бути важко досягнута, оскільки порушується принцип граничної ефективності, яка вказує на існування верхньої межі ефективності будь-якої системи з обмеженими ресурсами. На практиці надзвичайно складно досягти будь-якого значущого результату без певних

витрат. Зазвичай співвідношення цих протилежних критеріїв відображається функціональним зв'язком кривої, де зазвичай спостерігається збіг нульового ефекту з нульовим рівнем витрат, а також зниження темпів приросту ефекту зі збільшенням витрат [5, с. 81].

Особливі характеристики лісового господарства визначають унікальні аспекти лісогосподарського виробництва. Під час проведення наукових досліджень, Олійничук О.І. виявив наступні особливості:

- значні капітальні і поточні витрати на виробництво через повільний приріст деревини. Витрати на виробництво лісопродукції в основному пов'язані з вкладенням в землю та капітал, які здійснюються протягом тривалого циклу лісовирощування.

- тривалий оборот коштів та значний термін окупності інвестицій, що визначаються значною тривалістю виробничого циклу.

- наявність значного економічного та екологічного ризиків, оскільки невірне рішення може призвести до негативних економічних та екологічних наслідків.

- розсосередження виробничих підрозділів лісогосподарських підприємств на великій території, що включає лісництва, нижні склади, лісопильно-деревообробні цехи та ремонтно-механічні майстерні, розташовані на відстані 30-40 і більше кілометрів один від одного.

- низький рівень механізації праці. Лісогосподарське виробництво характеризується високою питомою вагою ручної праці, особливо під час рубок, створення лісових насаджень та заготівлі деревини, що ведеться в умовах лісового господарства [31].

Економічну ефективність за поглядом Мелика І.М., слід відзначати у контексті економічної вигоди, отриманої лісогосподарським підприємством та державою.

Для аналізу фінансових результатів самого лісогосподарського підприємства рекомендується проводити економічний аналіз. Відомо, що фінансовий стан підприємства безпосередньо впливає на соціальну

захищеність працівників лісгосподарського підприємства [25].

Ефективна організація процесу ведення екологічно збалансованого лісового господарства передбачає виконання двох основних завдань. По-перше, ресурсне забезпечення споживача необхідною продукцією, послугами та іншими благами. По-друге, охорона довкілля та поліпшення середовища для існування людини, флори і фауни, спрямовані на усунення екологічних загроз та підвищення якості життя [47, с.106].

Оцінка конкурентоспроможності суб'єкта господарювання визначається як ключовий показник ефективності, що узагальнюється на основі економічних, соціальних та екологічних показників. Створення такої оцінки базується на функціональних напрямках впровадження інноваційних процесів у виробництві та аналізі екологічних показників діяльності підприємства (рис. 1.6).

Кожна категорія є абстракцією вивченого явища або процесу, відображаючи його суттєві аспекти та взаємозв'язки, зокрема його кількісні та якісні характеристики. Оскільки критерій визначає певні виробничі відносини, він акцентує увагу на якісних аспектах цих відносин. Таким чином, критерій економічної ефективності повинен бути тісно пов'язаний зі специфічними економічними законами, особливо з законами даного способу виробництва, віддзеркалюючи ступінь їх реалізації.

1.3.Методичні основи визначення ефективності лісгосподарської діяльності

Сьогодення приводить нас до того, що перед нами постає необхідність пошуку ряду проблем, в тому числі і еколого-економічного характеру, які перешкоджають раціональній організації виробництва і ефективності лісгосподарській діяльності.

Сучасний етап розвитку вітчизняної лісової галузі передбачає суттєве насичення природного простору та встановлення системних зв'язків з іншими складовими національної економіки, що в свою чергу впливає на структуризацію та організацію різних рівнів економічного простору. При

цьому відновлення природних ресурсів лісових екосистем являє багаторівневий просторовий вплив [47, с.104].

Прибуток організації від інноваційної діяльності

Економічна ефективність здійснення інноваційної діяльності в організації: ΔE (економія) > ΔB (витрати)

Економічний ефект:	Соціальний ефект:	Екологічний ефект:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Прибуток від збільшення випуску високоякісної продукції завдяки стабілізації виробничих процесів і зниженню рівня невідповідностей (браку). 2. Збереження своїх позицій на вигідних зовнішніх ринках збуту. 3. Приріст обсягу продажів. 4. Зростання продуктивності праці тощо. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поліпшення фінансування соціальних програм на підприємстві. 2. Приріст доходу працівників організації, підвищення ступеня задоволення фізіологічних потреб. 3. Підвищення освітнього рівня працівників та їх кваліфікації. 4. Поліпшення умов праці та техніки безпеки. 5. Забезпечення відпочинку працівникам і членам їх сімей, у т.ч. підвищення рівня задоволення духовних та соціальних потреб тощо 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження викидів та скидів в атмосферу і воду. 2. Мінімізація відходів виробництва та споживання. 3. Зменшення штрафів за порушення екологічного законодавства та інших нормативних документів. 4. Покращення екологічної продукції тощо.

Рис. 1.6. Структурна схема індикаторів формування соціо-еколого-економічної ефективності господарської діяльності*

**за даними [39, с.28, 12]*

Досягнення цілей зрівноваженого розвитку управління лісовим господарством на основі принципів стійкості передбачає реалізацію цих функцій у трьох основних напрямках: економіки, навколишнього природного середовища та суспільства.

Реалізація поставленої мети дослідження потребувала опрацювання

спеціальної програми дослідження, з розробкою і застосуванням сукупності відповідних методів збору і обробки даних, формування системи інформації з опрацюванням відповідних сукупностей та інструментарію і способів збору даних.

Ряд вчених виділило новий методологічний підхід до реформування наукової сфери з метою її орієнтації на досягнення сталого розвитку та економічного зростання. максимізації інтегрального соціо-еколого-економічного ефекту (ІСЕЕЕ) виробничо-господарської та природоохоронної діяльності, який би відображав новий методологічний підхід до реформування наукової сфери з метою її орієнтації на досягнення зрівноваженого розвитку та економічного зростання. Екологізація наукових досліджень та освітніх програм сприятиме заміні традиційного критерію прибутковості критерієм максимізації ІСЕЕЕ, що своєю чергою спонукатиме до формування нового мислення та екологічно безпечного способу господарювання («зеленої» економіки) [41, 1].

Можна виділити такі основні показники, які безпосередньо впливають на ІСЕЕЕ:

1. витрати на охорону природи, з включенням очищення повітря та водних басейнів, земель та інших компонентів природного середовища; витрати на відновлення якості природного середовища, порушеного деструктивними змінами, та збитки, пов'язані з невідновними негативними змінами у природному середовищі; збитки, пов'язані із зазначенням об'єктів природи для природоохоронних цілей, які могли б приносити реальний економічний ефект; податкові витрати на освоєння природних ресурсів в ускладнених умовах та віддалених від центрів безпосереднього споживання; витрати на переробку вторинних та низькоякісних сировинних ресурсів (відходів) для економії кондиційної сировини; витрати на розширене відтворення відновних природних ресурсів та пошук заміників невідновних; загальні витрати на науково-дослідні та проектно-конструкторські роботи в сфері охорони природного середовища та раціонального використання природних ресурсів; збір за забруднення навколишнього природного

середовища (викиди; скиди; розміщення відходів; утворення радіоактивних відходів;

2. *Економічні (Y)*: маркетингові показники, такі як обсяг продажів, частка ринку та імідж компанії; фінансова ефективність використання фінансових ресурсів та їх економічному стану та можливостям, визначення загроз; виробничі показники, включаючи витрати на виробництво, якість продукції та відповідність пропозиції попиту).

3. *Соціальні (Z)*: показники умов праці, такі як рівень травматизму та професійних захворювань; культурно-побутові показники, включаючи рівень забезпеченості житлом, час оборотності черг на отримання житла, забезпеченість харчуванням, оздоровчими таборами та базами відпочинку; показники соціальної стабільності, такі як рівень стабільності кадрів, культурно-масова робота, спортивна діяльність, рівень освіти і кваліфікації, професійна підготовка; показники стану виробничого середовища [1, с.22-23].

Розглядаючи лісогосподарську діяльність у Львівській області як основну складову регіонального лісового розвитку, при аналізі її враховано в комплексі з вертикальною зональністю, рекреаційним потенціалом регіону, що забезпечує потребу збалансованого і зрівноваженого розвитку регіону.

Для проведення дослідження фінансово-господарської діяльності підприємств лісової галузі використовується комплексний підхід, що базується на діалектичній методології. Цей підхід сприяв ретельному вивченню проблем функціонування лісогосподарських підприємств, враховуючи збалансованість розвитку регіональних аспектів. Важливим результатом використання діалектичного підходу було інтегрування трьох ключових сфер розвитку: економічної, екологічної та соціальної. Це дозволило не лише глибше розуміти проблеми лісового господарства, але й забезпечило комплексний погляд на розвиток галузі, враховуючи її взаємодію з навколишнім середовищем та суспільством.

Сучасні підходи до лісового господарювання вимагають негайного оновлення системи оцінки його ефективності. Протягом тривалого часу

використовувався підхід, в якому ефективність визначалася як різниця між поточними доходами і витратами, ігноруючи фактичний час витрат та отримання доходів. Іншими словами, результатом господарської діяльності лісових підприємств стає продукція, яка виявляється не пов'язаною з поточними витратами. З'являється втрата причинно-наслідкових зв'язків між колишніми витратами праці та створеним людиною капіталом для відновлення продуктивності лісових екосистем і поточними доходами від реалізації частини здобутої біомаси на ринку [22].

Теоретично виробництво вважається ефективним, коли маржинальні витрати дорівнюють маржинальному (граничному) доходу (прибутку). Розширення виробничих витрат є доцільним до того моменту, коли остання одиниця витрат не призводить до витрат, які дорівнюють отриманому доходу.

У ринковій економіці всі процеси виробництва та обміну пов'язані з ціною, яка є стрижнем ринкової економіки. Ціна формується під впливом попиту та пропозиції на певний вид продукції, робіт чи послуг, і точка перетину попиту і пропозиції, визначає рівень ціни. Однак процес ціноутворення не обмежується лише цим. У ринкових умовах діє чіткий механізм, який регулює рівень і ефективність виробничих витрат, відбувається діалектична взаємодія між ціною і рівнем витрат. Ціна є об'єктивним і примусовим нормативом рівня витрат. З іншого боку, закон середньої норми прибутку забезпечується приблизно однаковою ефективністю виробництва в різних галузях, якщо в якійсь галузі внаслідок кон'юнктури ефективність зростає, нові капіталовкладення припливають туди, що призводить до розширення виробництва і вирівнює його ефективність з іншими галузями.

Ціна визначається середньою нормою прибутку, що встановлює межу рівня виробничих витрат. Підвищення норми прибутку, в порівнянні із середньогалузевим рівнем, зафіксованим в ціні, можливе тільки через зниження- виробничих витрат і підвищення споживної вартості продукції (її якості). У свою чергу, зниження витрат призводить до відхилення від середньої норми прибутку, а відновлення її викликає зниження ціни.

Мельник І.М. пропонує використовувати аналітичні показники, тоді як рентабельність, фінансова стійкість та ліквідність, для оцінки економічної ефективності діяльності підприємств лісового господарства. Ці показники відображають як ефективність діяльності у звітному періоді, так і фінансовий потенціал підприємства.

О.М. Дзюбенко розглядає економічний аналіз як інформаційну систему, яка дозволяє оцінити фінансовий потенціал лісогосподарського підприємства в цілому та його окремих складників. Аналітичний інструментарій включає набір відносних показників, які характеризують фінансову стійкість, ділову активність, ліквідність та рентабельність лісогосподарського підприємства» [10, с. 120].

Зазначені показників аналітичного оцінювання фінансового стану лісогосподарського підприємства та їх характеристика представлена в таблиці 1.1.

Основною особливістю лісового господарства є тривалий період виробництва, що обумовлює часову несумісність настання витрат і доходів, а отже, і застосування таких методів економічної ефективності, які передбачають врахування фактору часу.

Серед низки критеріїв оцінки інвестицій найбільшого поширення отримали:

чиста теперішня вартість (ЧТВ):

$$\text{ЧТВ} = \sum_{n=0}^k \frac{D_n}{(1+r)^n} - \sum_{n=0}^k \frac{B_n}{(1+r)^n} \quad (1.1)$$

де ЧТВ — чиста теперішня вартість;

D_n — виручка від реалізації продукції, отриманої при проведенні заходу;

B_n — витрати на проведення заходу;

r — дисконтна ставка (норма інтересу);

n — рік проведення заходу;

*Таблиця 1.1. Показники аналітичного оцінювання фінансового стану лісогосподарського підприємства**

Найменування показника	Характеристика показника
Валова рентабельність	Відображає відношення валового прибутку до собівартості продукції та показує, скільки гривень валового прибутку припадає на одну гривню витрат, що сформували собівартість продукції.
Рентабельність ЕВІТДА	Відображає прибуток до моменту вирахування з нього відсотків, податків та амортизації. Є важливим показником для виміру операційної рентабельності компанії, адже враховує ті витрати, які є необхідними для щоденного ведення бізнесу
Рентабельність активів	Коефіцієнтний показник, що відображає, наскільки ефективно підприємство використовує всі свої активи.
Рентабельність власного капіталу	Коефіцієнтний показник фінансового характеру, що відображає ефективність використання власного капіталу. Він показує рівень віддачі, отриманий відповідно до вкладеного капіталу.
Рентабельність діяльності	Відображає прибутковість діяльності підприємства, який повинен відображати позитивну динаміку.
Коефіцієнт відношення боргу до ЕВІТДА	Показник який відображає рівень боргового навантаження на підприємство та його можливість розрахуватися за наявними боргами.
Коефіцієнт фінансової стійкості	Показник, який відображає платоспроможність підприємства протягом довготривалого терміну.
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	Показник, який відображає, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів їх еквівалентів

*за даними [25]

- *модифіковану внутрішню норму віддачі (МВНВ):*

$$MBCNB = \sqrt[n]{\frac{D_n}{B_1}} - 1 \quad (1.2)$$

де D_n — пролонговані доходи;

B_1 — дисконтовані витрати;

n — тривалість періоду, років [28, с.53-54].

Повне вивчення ефективності виробництва вимагало застосування комплексу методів дослідження: від формування дослідницької проблеми до обґрунтування наукових висновків і практичних рекомендацій. Оскільки дана проблема не обмежується виключно економічними аспектами і включає в себе різноманітні виробничі, економічні, суспільні і екологічні аспекти, що роблять її міжпредметною, застосування як традиційних, так і новаторських методів дослідження стало необхідним. При цьому враховувалася необхідність досягнення поставленої мети та наявність відповідної інформаційної бази. Цей підхід дозволив провести історичний аналіз, виявити відповідні динамічні тренди, встановити взаємозв'язки і взаємозалежності, розглянути структурні та розподільчі характеристики і обґрунтувати представлені висновки і практичні рекомендації.

В процесі дослідження широко використано матеріали (публічні звіти) Держлісагенства України. Особливий інтерес представляли звітність дочірніх лісогосподарських підприємств «Галсільліс» та Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства, ДСЛП "Львівлісозахист" Львівської області.

Важливо зазначити, що основні обмеження в дослідженнях ефективності розвитку лісової галузі пов'язані із відсутністю повної статистичної бази. Це часто ускладнює можливість формулювання конкретних та цільових пропозицій, оскільки розгляд проблеми часто призводить до розмивання та недостатньої конкретності у результатах дослідження.

Для вивчення факторів, що впливають на ефективність лісогосподарських

підприємств використовувалися різні методи, такі як групування, кореляційно-регресійний аналіз, а також абсолютні, відносні та середні величини, варіації, індексний метод, графічний та табличний. У додаток до статичних методів для узагальнень, висновків і пропозицій, в роботі використано методи індикативного та економетричного аналізу, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний та експериментальний підходи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Місце досліджуваного регіону у виробництві лісогосподарської продукції України

Важливою передумовою екстенсивного розвитку лісогосподарського виробництва є структура земельного фонду, особливо частка лісів у структурі земельного фонду. Традиційно Львівська область відноситься до найбільш лісистих регіонів України. Лісові масиви концентруються в основному в Карпатах, а також в західній та північній частині Львівщини. Лісистість території становить 28%, що перевищує цей показник по Україні, який вдвічі менший (14,3%). У цих лісах переважають такі види як сосна, бук, дуб, ялина, граб, і менш розповсюджені види, такі як береза та вільха. Збереження різноманіття рослинного і тваринного світу має велике значення для Львівщини [18].

Згідно таблиці 2.1 площі лісів та інші лісовкриті площі у Львівській області за 2020-2022 рр. залишаються незмінними і складають 694,7 тис. га., з них 629,1 тис га вкриті лісовою рослинністю.

Таблиця 2.1. Структура земельного фонду у Львівській області*

Основні види земель та угідь	2020		2021		2022	
	Усього, тис га	% до заг. площі території	Усього, тис га	% до заг. площі території	Усього, тис га	% до заг. площі території
1	2	3	4	5	6	7
Всього	2183,1	100,0	2183,1	100,0	2183,1	100,0
у т.ч. с.-г. угіддя	1261,5	57,8	1261,5	57,8	1261,5	57,8
Ліси та інші лісовкриті площі	694,7	31,8	694,7	31,8	694,7	31,8
з них вкриті лісовою рослинністю	629,1	28,8	629,1	28,8	629,1	28,8

Продовження таблиці 2.1						
Забудовані землі	115,6	5,3	115,6	5,3	115,6	5,3
Відкриті заболочені землі	9,4	0,4	9,4	0,4	9,4	0,4
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебнем, галькою, голими скелями)	30,5	1,4	30,5	1,4	30,5	1,4
Інші землі	28,6	1,3	28,6	1,3	28,6	1,3
Усього земель	2140,3	98,0	2140,3	98,0	2140,3	98,0
Території, що покриті поверхневими водами	42,8	2,0	42,8	2,0	42,8	2,0

*За даними [18, с.31].

Щодо обсягу лісових площ Львівська область посідає третю позицію в Україні, поступаючись лише Волинській та Житомирській областям.

Станом на 1 січня 2023 року у регіоні найбільше лісових земель у підпорядкуванні ОКСЛГП «Галсільліс» (143016,3 га), а Львівське ОУЛМГ - 478,021 га. (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2. Лісовий ресурси в розрізі земель цільового призначення та категорій земель у Львівській області (станом на 01.01.2023 року)*

№	Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу	Заг. площа, га	Лісові землі, тис га						Усього лісових земель
			вкриті лісовою рослинністю		Не вкриті лісовою рослинністю				
			усього	Із них лісові культури	Незімкнуті лісові культури	зруби	Галявини, біополяни	Лісові дороги, проліски, розливи	
I. Землі лісогосподарського призначення									
1	Львівське ОУЛМГ	478,021	431,8	213,42	9,281	8,82	0,67	-	-
2	ОКСЛГП «Галсільліс»	143016,3	127,5	24,9	2,9	0,378	3,6	0,7	141,8

<i>Продовження таблиці 2.2</i>									
II. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення									
3	Розташовані в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду державних лісогосподарських підприємств	84303	81323	27059,6	431,1	320,8	1063,7	905,6	84303

**за даними [18, с.42]*

Ліси, які належать 18 комунальним лісогосподарським підприємствам ОКС ЛГП «Галсільліс», охоплюють площу 146,5 тисяч га, що складає 21,1% від загальної площі лісів у Львівській області (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Структура
земельних ділянок лісового фонду дочірніх лісогосподарських підприємств
ОКС ЛГП «Галсільліс» на 2022 р.***

Заг. площа земель лісового фонду, га	Кількість (в чисельнику) і відсоток (в знаменнику) ділянок лісу за розмірами їх площ						Середня площа земельної ділянки, га
	до 5 га	5,1-20 га	20,1-50 га	50,1-100 га	понад 100 га	разом	
146472,4	6567	1642	773	386	290	9658	15
	68%	17%	8%	4%	3%	100%	

**за даними [29]*

За поданими в таблиці даними видно, що ділянки розташовані нерівномірно по різних районах Львівської області. Ліси гірської зони Карпат мають найбільшу питому вагу серед комунальних лісів.

Лісові угіддя комунальних лісогосподарських підприємств Львівщини поділяються на різні категорії захисту, зокрема:

1. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення охоплюють площу 8,7 тис. га, що становить 5,9% загальної площі;

2. Рекреаційно-оздоровчі ліси охоплюють 12,2 тис. га, що складає 8,3% загальної площі;

3.Захисні ліси займають 46,5 тис. га, або 31,8%;

4.Експлуатаційні ліси охоплюють 79,1 тис. га, представляючи 54,0% [29].

Аналізуючи лісовий фонд України, загальна площа лісових ділянок становить 10,4 млн га, з яких лісами вкрито 9,6 млн га. Лісистість України становить 15,9%. Вчені рекомендують досягти оптимальної лісистості близько 20%, що вимагає створення нових лісів на площі приблизно 2,4 млн га. Обсяг відтворення лісів в Україні у 2021 році становив 44,6 тис. га [49, с.84].

Беручи до уваги дослідження проведені Центром розвитку ринкової економіки (CMD-Ukraine), можна помітити невеликі зрушення щодо лісистості в Україні, яка за останні 10 років збільшилась на 0,2% – з 15,7 до 15,9%. Проте цей рівень залишається недостатнім, адже аналізуючи дані ряду європейських країн, то в Польщі лісистість становить 28,8%, в Туреччині – 27,6%. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організація ООН, у Фінляндії лісистість складає 64,7%, у Швеції – 60,3%, в Італії – 32,7%, в Німеччині – 30,1%, у Франції – 28,7%, в Норвегії – 26,9%, в Канаді – 26,6%, у США – 32,7. Середній рівень лісистості в країнах ЄС – 42%. Згідно з чинним наказом Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів України № 494 від 22.07.2021 р., норматив лісистості у середньому по Україні встановлений на рівні 20% [17, с.20-21].

Загальна природна структура лісів України унікально сформована, що створює сприятливе середовище для рослин та тварин (рис. 2.1).

У Львівській області співвідношення за площами листяних та хвойних лісів є приблизно однаковим (з невеликою перевагою на користь листяних), але за запасами хвойні ліси перевищують листяні майже удвічі. Це пояснюється тим, що хвойні породи взагалі ростуть швидше та є більш продуктивними. В результаті запаси листяних залишаються майже на одному рівні, тоді як запаси хвойних зростають. Серед хвойних порід виділяються три основні - сосна, смерека та ялиця [18].

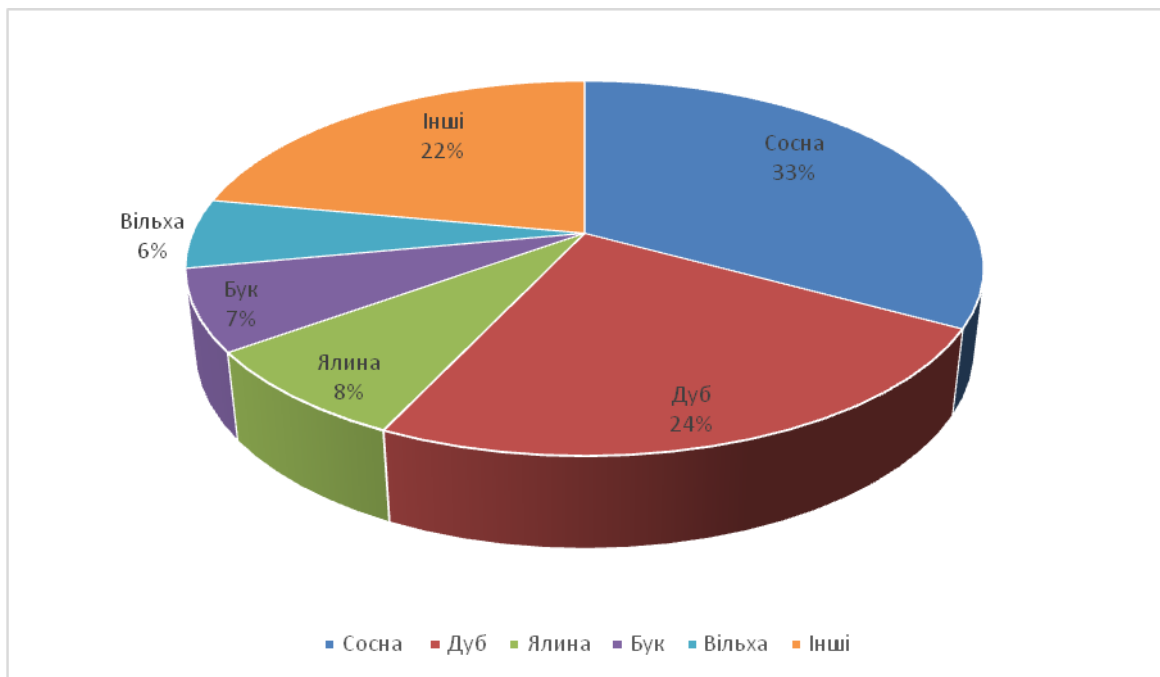

Рис. 2.1. Природна структура лісів України, %*

**за даними [35]*

В Україні проводиться Державний лісовий кадастр з метою ефективної організації охорони та захисту лісів, раціонального використання лісового фонду України, відтворення лісів та систематичного контролю за їхніми змінами. Цей кадастр розробляється на основі існуючого державного земельного кадастру. Облік лісів включає збір та узагальнення відомостей, що описують кожну лісову ділянку за площею, кількісними та якісними характеристиками.

Лісове господарство передбачає проведення комплексу заходів з охорони, захисту, раціонального використання та розширеного відтворення лісів. Використання лісових ресурсів може відбуватися в рамках загального чи спеціального використання. У випадку спеціального використання враховуються такі аспекти, як заготівля деревини, другорядних лісових матеріалів, побічні лісові користування, а також використання корисних властивостей лісів для різноманітних цілей.

Спеціальне використання лісових ресурсів (за винятком розміщення пасік) є платним, регулюється Податковим кодексом України, який визначає рентну плату за цей вид спеціального використання лісових ресурсів. Спеціальне

використання лісових ресурсів здійснюється за допомогою спеціального дозволу - лісорубного квитка або лісового квитка, який видається безоплатно. Спеціальний дозвіл на заготівлю деревини в порядку рубок головного користування видається компетентним органом виконавчої влади, що відповідає за лісове господарство.

У Львівській області, як в цілому і по Україні постає актуальна проблема загибелі лісів, яка несе серйозні екологічні, економічні та соціальні наслідки(табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Загибель лісових насаджень за причинами у Львівській області^{1*}

	Площа загибелі лісових насаджень				2022 р. у % до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	
Усі причини загибелі лісових насаджень	441	80	194	395	89,6
від пошкоджень шкідливими комахами	176	27	44	83	47,2
від хвороб лісу	157	45	76	212	135,0
від впливу несприятливих погодних умов	107	8	74	99	92,5
від лісових пожеж	-	-	-	-	-
від пошкоджень дикими тваринами	-	-	-	1	-
від антропогенних факторів	1	-	-	-	-
від надмірної вологості	-	-	-	-	-

¹ Дані можуть бути уточнені.

*За даними [14]

Як бачимо, ситуація з лісовими насадженнями невтішна. Одна з причин, порівняючи з 2019 роком, яка призвела до загибелі це хвороби лісу (збільшилися на 35%). Водночас порівнюючи 2022 р. до 2021 року проявляється несприятлива ситуація, яка характеризується швидкими темпами збільшення і від пошкоджень шкідливими комахами (на 88,6%), від хворіб лісу (179%) та від впливу несприятливих погодних умов (на 33,8%). Загибель лісів, і ефективне управління лісовими ресурсами вимагає комплексного підходу до

врахування всіх факторів, що впливають життєздатність лісового фонду.

Аналізуючи таблицю 2.5 за 2022 рік в розрізі лісогосподарських підприємств Львівської області, то основними чинниками загибелі лісів були хвороби та несприятливі погодні умови.

Таблиця 2.5. Загибель лісових культур, насаджень та незімкнутих лісових культур природного відновлення у лісогосподарських підприємствах Львівської області за 2022 р.*

Назва	Лісокористувачі та землекористувачі		Всього
	Львівське ОУЛМГ	ОКС ЛГП «Галсільліс»	
1. Усі причини загибелі лісових насаджень	15,3	59,6	74,9
в т.ч. від пожеж	1,2	3,5	4,7
від несприятливих погодних умов	-	2,0	2,0
від хворіб та шкідників лісу	8,6	54,1	62,7
від діяльності людини	-	-	-
з них загибель лісових культур, га	5,5	-	5,5
2. Усього загиблих незімкнутих лісових культур, га	6,3	-	6,3
3. Усього пошкоджених, загиблих ділянок природного поновлення, га	4,3	-	4,3

**за даними [27]*

Здоров'я наших лісів похитнулося і викликає занепокоєння. Найперший чинник - це зміна клімату, що впливає на виникнення частих лісових пожеж, прояв хворіб та шкідників. Саме тому у лісогосподарській діяльності проводять організаційні та практичні заходи по захисті лісів від шкідників і хворіб (таблиця 2.6).

З метою оздоровлення лісів, забезпеченню їх належного санітарного стану та ліквідації осередків шкідників і хворіб лісу лісогосподарськими підприємствами здійснено ряд санітарно-оздоровчих заходів, у тому числі

суцільних санітарних рубок.

Таблиця 2.6. Захист лісів від шкідників і хворіб у Львівській області, га*

	Площа осередків шкідників і хворіб лісу, ліквідованих заходами боротьби та під впливом природних факторів	Площа насаджень, на якій проводились лісозахисні заходи			Площа, на якій виявлено осередки шкідників і хворіб лісу у звітному році
		усього	у тому числі		
			біологічним методом	хімічним методом	
2005	3192	6176	6172	4	16193
2006	5037	9200	7241	1959	5421
2007	10069	9235	6316	2919	6042
2008	4617	133	129	4	3084
2009	3756	1129	-	1129	6174
2010	2713	4	-	4	5649
2011	4083	78	51	27	6166
2012	5117	128	101	27	10048
2013	7028	151	97	54	7023
2014	5684	52	46	6	6231
2015	5476	54	50	4	5077
2016	10227	54	50	4	10957
2017	15237	1055	550	504	14143
2018	14638	9462	9458	4	13171
2019	13673	8180	8176	4	12003
2020	10430	7780	7775	5	8715
2021 ¹	8240	6819	6815	4	7559
2022 ¹	7693	6120	6116	4	8917

¹ Дані можуть бути уточнені

*за даними [4]

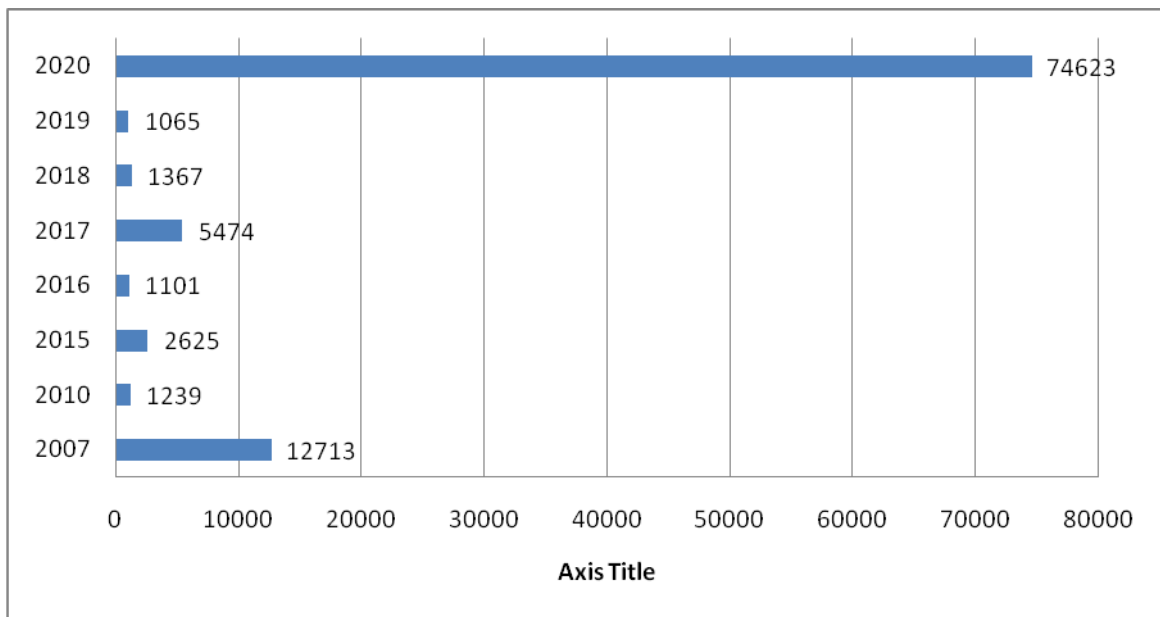
Протягом 9 місяців 2023 року їх провели на площі 44,1 га; вибірково-санітарні рубки на площі 1780,1 га, з них Бродівським ДЛГП – 158,5 га, Дрогобицьким ДЛГП – 158,4 га, Жовківським ДЛГП – 146,2 га. Санітарно-оздоровчими заходами ліквідовано осередків шкідників і хворіб лісу на площі 1824,2 га. В пошкоджених насадженнях здійснюються санітарно-оздоровчі

заходи, що включають в себе вирубку пошкодженої деревини. З метою контролю за стовбурними шкідниками у похідних смерічниках застосовуються пастки, виготовлені із застосуванням феромонів типу «Іпсодор» [50].

У гірських умовах Львівщини є всихання смерекових насаджень, до яких призводять стовбурні шкідники. Більшість організацій по захисті лісів, як наприклад Львівське державне спеціалізоване лісозахисне підприємство «Львівлісозахист», надає допомогу у вирішенні цих питань.

Непоправної шкоди є від пожеж. У Львівській області на початок 2023 року відбулося 555 пожеж, згоріло майже 65 гектарів землі. З них лісових пожеж– 3 (загальна площа 1,57 га), сухої трави– 542 пожежі на майже 48 га. Ще було 9 пожеж на торфовищах площею понад гектар. Зокрема, за порушення правил пожежної безпеки порушникам загрожує штраф– від 1,5 до 4,5 тисячі гривень. Якщо дії спричинили пожежу, то від 4, 5 до 15 тисяч. У разі виникнення полум'я на природоохоронній території, штраф сягатиме до 30 тисяч [6].

Основною причиною пожеж (83 %) є вплив людського фактору. У 2021 році в Україні було зафіксовано лише одну значну пожежу на площі 6 га, що спричинена військовими навчаннями у Дніпропетровській області. У порівнянні з попереднім роком, коли зареєстровано 95 великих пожеж з загальною площею 72,5 тис. га., це значення є вкрай низьким. За даними EuropeanForestFireInformationSystem, з 24 лютого 2022 року в Чорнобильській зоні відчуження виникли пожежі, які охопили понад 22171 га території, зокрема близько 14 000 га внаслідок окупації [26].

*Рис. 2.2. Динаміка площ лісових пожеж в Україні в розрізі років**
 *дані [49, с.87]

За підрахунками збитки від пожеж сягають 2,1 млн. гривень. Найбільшу кількість випадків пожеж зафіксовано у лісах Херсонського (114 випадків), Харківського (91), Луганського (68), Київського (67) та Дніпропетровського (64) обласних управлінь лісового та мисливського господарства[49, с.86-87].

В цілому по Україні працівниками лісгосподарських підприємств спільно з фахівцями державних лісозахисних підприємств обстежено насадження, пошкоджені внаслідок лісових пожеж 2020 року, та призначено в них заходи з поліпшення санітарного стану лісів на загальній площі 19865 га, з яких у суцільні санітарні рубки – 8831 га, вибіркові санітарні рубки – 11034 га [49, с.87].

Російська військова агресія негативно впливає на ліси та екосистеми, особливо на деревні та чагарникові породи. Під час воєнних дій цей вплив проявляється через (рис.2.3).

Серед регіонів, що найбільше постраждали від військових дій, варто виділити: Чернігівщину із площею приблизно 400 тис. га, Сумщину – 290 тис. га та Луганщину -200 тис. га. Щодо Київщини, Житомирщини та Харківщини, то тут зазначена площа пошкоджень коливається в межах 120-160 тис. га., проте ці цифри мають орієнтовний характер і не відображають реальну

ситуацію [45]. З метою оцінки завданих збитків, наразі проводиться оцінка територій, на тих ділянках де це можливо [43].

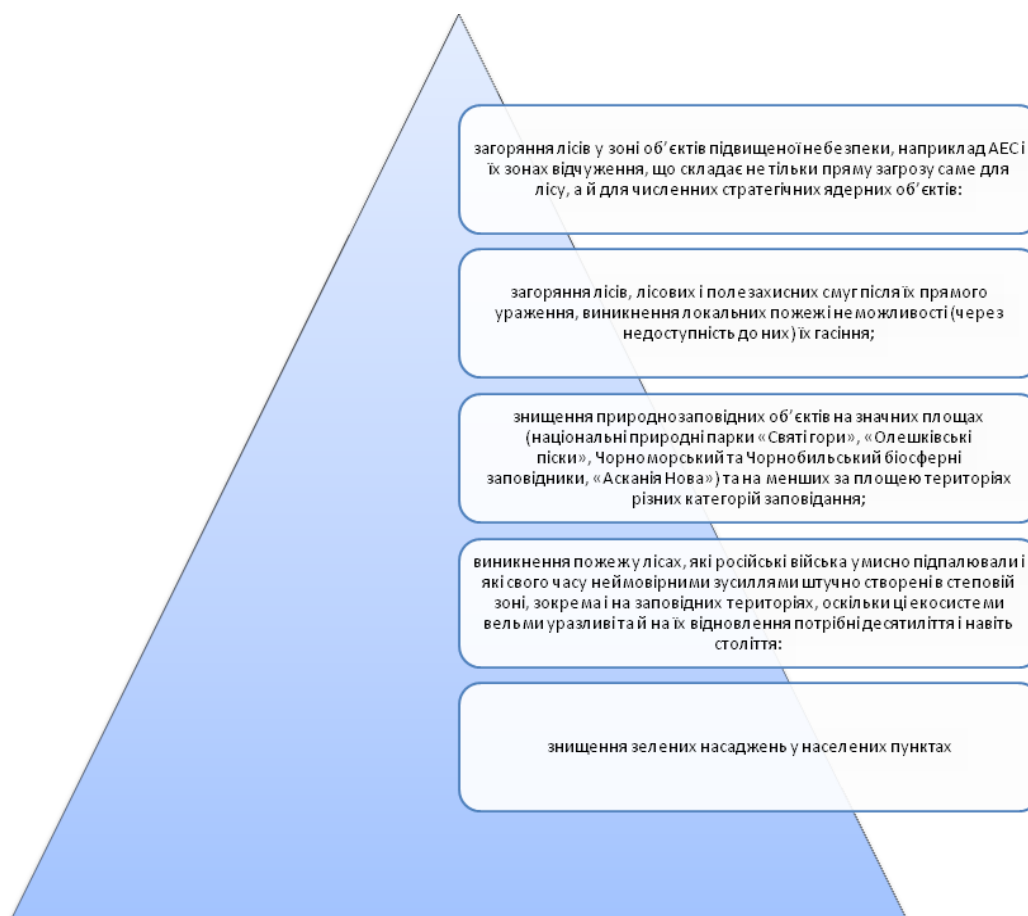

Рис. 2.3. Негативний вплив на ліси та екосистеми від російської військової агресії*

**за даними[45].*

Вплив військової техніки та озброєння на ліси стає особливо помітним внаслідок переміщень у лісових зонах. Для маскуванню і захисту техніки облаштовують позиції та укріплення, що часто вимагають зрубів дерев, викопування ям для техніки. Це призводить до знищення та uszkodження рослин, їх коренів, порушення структури ґрунтів та зміну рельєфу. Заради потреб військових будують бліндажі, окопи та траншеї в лісових зонах, що призводить до порушення ґрунтової структури, uszkodження родючого шару та коренів рослин.

Значну кількість деревини також використовується для військових потреб за межами лісів, таких як будівництво бліндажів та інших укриттів, підсилення траншей та окопів, ремонт та зведення тимчасових мостів та переправ. У

військових умовах, особливо на прифронтових територіях, деревина виступає основним джерелом енергії для господарських потреб, таких як приготування їжі та опалення. Все це призводить до неконтрольованих рубок, які мають негативний вплив на лісову екосистему [21,с.19].

У 2021 році лісогосподарськими підприємствами Держлісагентства було проведено відтворення лісів на площі 44,6 тис. гектарів. Саджання та висівання охопили площі 31 тис. гектарів, із яких 3,2 тис. гектарів відведено під лісорозведення або створення нових лісів, а ще 13,6 тис. га відновились природним шляхом. Загальна площа відтворення лісів у 2021 році перевищила обсяги суцільних зрубів 2020 р. на 9,7 тис. га або в 1,3 рази. Такий підхід дозволяє річно забезпечувати принцип розширеного відтворення лісів для підвищення лісистості держави. Для створення високопродуктивних і довговічних деревостанів лісових розсадниках вирощено 231,0 млн шт. стандартного садивного матеріалу, що перевищує потреби на 111,7%. Станом на 01.01.2022 року у резерві державних лісогосподарських підприємств знаходиться 46,9 тис. га земель для лісорозведення, з них речові права оформлені на 16,8 тис. га. Однак більшість цих земель (приблизно 87%) розташована в степових областях. Відсутність бюджетного фінансування у цих областях обмежує можливості лісогосподарських підприємств, які не можуть нарощувати обсяги захисного лісорозведення [49, с.85-86]

Одним з основних завдань Державного агентства лісових ресурсів України є відтворення лісів. За даними звітності Держлісагентства України в умовах воєнного стану за 2022 рік проведено відтворення лісів на площі 32171,8 га (108,2% до плану року), з них: методом садіння і висівання лісу в лісовому фонді – 23971,0 га (119,6 % до плану року), в т. ч. лісорозведення на землях, наданих в постійне користування (створення нових лісів) – 1944,9 га (60,9% до плану року). Природне поновлення відбулось на площі 8200,8 га (84,6% до плану року) [9].

На початок 2022 року план відтворення лісів у Львівській області складав 1566 га, а згідно даних таблиці 2.7 на кінець 2022 р. – 2404 га. Як бачимо

відбулося 53% виконання плану.

У 2021 році лісогосподарськими підприємствами було реалізовано відтворення лісів обсягом 1883,1 га. Це включає створення лісових культур на площі 863,8 га та забезпечення природного відновлення на площі 1019,3 га.

Таблиця 2.7. Відтворення лісів у Львівській області, га*

	Площа відтворення лісів	У тому числі					
		площа лісовідновлення	з неї		площа лісорозведення	з неї	
			шляхом садіння та висівання лісу	природного поновлення лісу		шляхом садіння та висівання лісу	природного поновлення лісу
2010	3258	2928	330
2011	3714	3470	244
2012	4179	4151	28
2013	3806	3799	7
2014	4146	4138	2260	1878	8	8	-
2015	4277	4277	2413	1864	-	-	-
2016	4404	4404	2569	1835	-	-	-
2017	4210	4209	2597	1612	1	1	-
2018	3149	3148	1869	1279	1	1	-
2019	2533	2533	1458	1075	-	-	-
2020	2439	2435	1202	1233	4	4	-
2021 ¹	2472	2416	1276	1140	56	56	-
2022 ¹	2404	2259	1195	1064	145	123	22

¹ Дані можуть бути уточнені.

*за даними [4]

Додатково реалізовано лісорозведення, в межах програми Президента «Зелена країна», на площі 55,7 га. Лісівники Львівського ОУЛМГ активно

взялися за генерацію нових лісових екосистем. Завдяки їх роботі, було заготовлено 40563 кг насіння головних лісоутворюючих порід, а також вирощено в лісових розсадниках 10,4 млн. шт. садивного матеріалу. Ці заходи сприяють формуванню високопродуктивних і стійких деревостанів.

Зокрема, у 2021 році стартував національний природний парк «Бойківщина», який отримав бюджетне фінансування для реалізації своїх цілей. Тут працює науково-технічна рада, ведуться роботи з розвитку туризму та проводяться наукові дослідження, спрямовані на збереження та розуміння природних багатств.

Нові об'єкти природно-заповідного фонду, так як лісові заказники та ботанічні пам'ятки природи, на прикладі ДП «Жовківського лісового господарства» стають символами відданості збереженню природи (лісовий заказник «Бутинський», «Глухівський», ботанічні пам'ятки природи - «Дуби Лянга», «Дуби Кулича», «Дуби Рекленця», «Дуби Зіболки»).

2.2. Оцінка ефективності лісгосподарської діяльності

Економічна діяльність у лісовому секторі Львівської області визначається активністю численних лісгосподарських підприємств. Кожне з них має унікальні територіальні, природні та економічні характеристики, що обумовлює необхідність індивідуальних підходів до впровадження стратегій управління та фінансово-економічного розвитку. Один з ключових показників виробничо-господарського процесу для суб'єктів лісового господарювання у Львівській області - це обсяг реалізованої продукції. Цей показник служить орієнтиром для оцінки перспектив та масштабів діяльності окремих підприємств в цьому регіоні.

Заготівля деревини в лісах здійснюється через використання лісових ресурсів у межах рубок головного користування, які проводяться в стиглих і перестійних деревостанах. Для таких рубок віддається перевага деревостанам, що пошкоджені, пересихають або потребують термінового втручання через свій стан, а також тим, що виходять із підсочування. Залежно від категорій

лісів, природних умов, біологічних особливостей деревних порід та інших факторів, використовуються різні системи рубок головного користування: суцільні, поступові або вибіркові, а також комбіновані [30, с.6-7].

Загальний обсяг деревини в лісах України оцінюється на рівні 2,1 млрд кубомічних метрів. Згідно даних єдиної державної системи електронного обліку деревини заготівля деревини у лісах за всіма видами рубок у 2021 році становила 17,6 млн куб. м загального запасу, в т. ч. 16,7 млн куб. метрів ліквідної деревини. Деревину отримували шляхом здійснення рубок головного користування, а також при здійсненні заходів з формування і оздоровлення лісів та інших рубок. Обсяги заготівлі ліквідної деревини під час здійснення рубок формування і оздоровлення лісів та проведення інших заходів склали 8,8 млн. куб. метрів. Лімітом заготівлі деревини в порядку рубок головного користування є розрахункова лісосіка, яка затверджується з урахуванням принципів безперервності та невиснажливого використання лісових ресурсів і забезпечує екологічно збалансоване лісокористування [49, с.85].

За даними Державної служби статистики, заготівля деревини в Україні протягом останніх років має тенденцію до зниження. Так, у період з 2016 по 2021 рік обсяги даної заготівлі зменшились на 21,9%, що було обумовлено скороченням збирання паливної та неліквідної деревини. Одночасно обсяги заготівлі ділового круглого лісу залишаються приблизно на стабільному рівні. Спрощення доступу деревообробних підприємств до лісової сировини внаслідок проведених реформ сприятиме оптимізації використання деревини та підвищенню її глибокої переробки. Це сприятиме збільшенню обсягів створюваної доданої вартості в галузі при зменшенні обсягів використання ділового круглого лісу. Наприклад, середня ціна 1 т лісу-кругляку на зовнішніх ринках у 2021 році склала близько \$100, тоді як фанери – 770 \$/т, паперу – 992 \$/т, меблів – 3262 \$/т. Завдяки цьому буде досягнуто ефект невиснажливого користування лісовими ресурсами. За даними Державної служби статистики, заготівля деревини в Україні протягом останніх років має тенденцію до зниження. Так, протягом 2016–2021 років обсяги цієї заготівлі зменшились на

21,9%, з 22,6 до 17,6 млн т (рис. 2.4). [30, С.20-21].

Аналогічно складною є ситуація з капітальними інвестиціями у галузь, зокрема ступінь зносу основних засобів в цілому по галузі становить 62%, а більше 70% на підприємствах Одеського (82%), Запорізького (79%) та Миколаївського (77%) облуправлінь. Показники передвоєнного періоду вказують на значно вищий рівень інвестицій та фінансування лісовідновлення в країнах ЄС, порівняно з Україною. Зокрема, у ЄС цей показник складає \$24 США на гектар, тоді як в Україні він обмежується \$0,3 США на гектар. Важливо відзначити, що в Україні склалася історично ситуація, де розподіл обмеженої кількості лісів відбувається із зміною екологічних функцій та участі численних постійних лісокористувачів [30].

Діюча система управління в Держлісагентстві засвідчує свою недосконалість в контролі за дотриманням великої кількості підприємств умов чинного законодавства, що породжує ризики довіри на міжнародних ринках обробленої лісопродукції та ослаблення на них позицій України, де чітко відстежується походження деревини (не допускається використання лісопродукції від незаконної заготівлі, заготівлі в місцях зростання червонокнижних видів, малолісних регіонів та ін.). Однак, лише за 2021 рік підприємствами Держлісагентства допущено 7 випадків незаконної заготівлі деревини та заподіяно шкоди навколишньому середовищу на понад 2 млн грн. Міжнародна організація ForestStewardshipCouncil або ж «Лісова опікунська рада» вперше в Україні зупинила в 2021 році дію сертифікатів на якість деревини через порушення «сезону тиші» для низки лісових господарств Закарпатської, Рівненської та Полтавської областей [30].

У Львівській області помічається тенденція до збільшення загального обсягу заготівлі деревини лісогосподарські підприємства Львівщини. Згідно таблиці 2.8 та таблиця 2.9 за 2022 р. порівняно з 2020 р. кількість заготовленого круглого лісу збільшилася на 21,6%, у т.ч. ділового круглого лісу на 1,5%, паливної деревини - 39,2%. Проте зменшилась заготівля постійними лісокористувачами ділового круглого лісу хвойних порід на 3,6%.

Таблиця 2.8. Заготівля деревини за видами лісової продукції у Львівській області, тис м³*

	2020 р. ¹²	2021 р. ¹²³	2022 р. ¹	2022 р. у % до 2020 р.
Кількість заготовленого круглого лісу	1015,9	1129,3	1235,1	121,6
у т.ч. ділового круглого лісу, усього	474,9	488,6	481,9	101,5
- хвойних порід	372,8	376,7	359,3	96,4
- листяних порід	-	-	122,6	-
паливної деревини	541,0	640,7	753,2	139,2

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

² За даними Держлісагентства (вивантажені з єдиної державної системи електронного обліку деревини 15.03.2022), сформованими за місцем здійснення діяльності підприємств.

³ Дані можуть бути уточнені

За 2022 рік підприємствами Львівського ОУЛМГ заготовлено 1 063,4 тис. кбм ліквідної деревини, у тому числі 219,9 тис. кбм деревини дров'яної непромислового використання (дров паливних). Для потреб населення у 2022 році поставлено 115,7 тис. кбм дров паливних; соціальній сфері поставлено – 36,0 тис. кбм дров [15].

Найбільш прибуткові підприємства Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства, які отримали прибуток на загальну суму 179,4 млн гривень. Значну суму чистого прибутку отримали підприємства наступних облуправлінь: Волинського – 102,3 млн грн, Житомирського – 98,5 млн грн, Чернігівського – 86,3 млн грн та Київського – 83,8 млн гривень. Водночас, 14 підприємств отримали збиток у загальній сумі 20,7 млн гривень [30].

Таблиця 2.9. Заготівля та реалізація деревини у Львівській області *

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р. ¹²	2022 р.
--	---------	---------	---------	---------	-----------------------	---------

						у % до 2018 р.
Кількість лісової продукції, реалізованої в межах України, тис.м ³	987,2	825,3	864,1	989,2	1061,6	107,5
Вартість лісової продукції, реалізованої в межах України, млн. грн	1035,4	818,3	798,2	1616,4	2182,0	210,7
Середня ціна реалізації одиниці лісової продукції, реалізованої в межах України, грн за м ³	1048,9	991,6	923,8	1634,0	2055,5	196,0

² Дані можуть бути уточнені

*Дані [4, 38]

У ОКС ЛГП «Галсільліс» на протязі III кварталу 2022 р. відбулися основні торги та 20 сесій додаткових торгів, спеціалізовані торги. Окрім того лісогосподарські підприємства приймали участь у тендерних процедурах по реалізації лісопродукції, оголошеннях, поставках лісопродукції згідно мобілізаційних завдань та згідно розпоряджень – на Збройні Сили України.

На електронні аукціонні торги було виставлено загалом 154,3 тис. кбм необробленої деревини, з яких 64,4 тис. кбм лісоматеріалів круглих та 89,9 тис. кбм деревини дров'яної.

За результатами торгів (основних та додаткових) – реалізовано 141,5 тис. кбм (91,7% від виставленого обсягу), у тому числі 58 тис. кбм лісоматеріалів круглих (90%), деревини дров'яної – 83,5 тис. кбм (92,9%). Серед лісоматеріалів круглих найбільшу частку займають (рис. 2.4) букові – виставлено для реалізації 14,1 тис. кбм, з яких реалізовано 14,1 тис. кбм (99,8%), соснові – відповідно 14,0 тис. кбм та 12 тис. кбм (85,9%), ялицеві – 12,3 тис. кбм та 10,7 тис. кбм (87,4%).

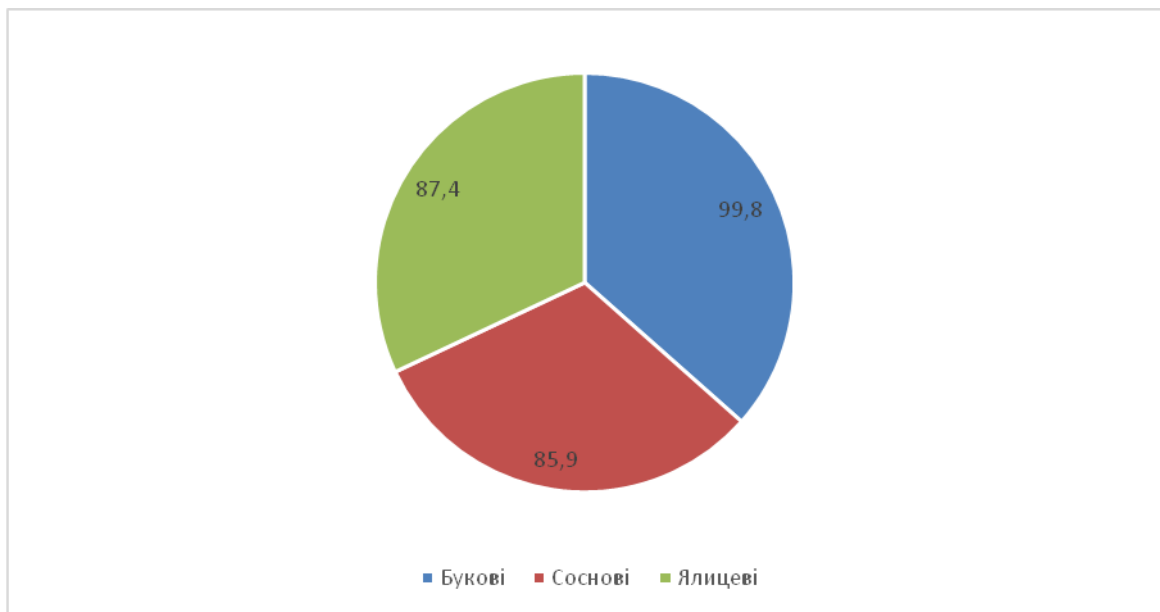

Рис. 2.4. Частка реалізованої продукції за результатами торгів у ОКС ЛГП «Галсільліс», %*

**за даними [29]*

Досить високим попитом на ринку користуються лісоматеріали круглі берези та вільхи, відсоток продаж яких становить відповідно 91,6% та 71,2 %.

Значно зріс попит на деревину дров'яну. Різко збільшили закупівлю дров паливних непромислового використання підприємства соціальної сфери, населення. Окрім того, підприємствами обласного управління поставляються великі обсяги дров на Збройні Сили України. Відповідно обсяги продаж деревини дров'яної складають 92,9% від виставленого об'єму.

Державні лісогосподарські підприємства Львівської області внесли у бюджети всіх рівнів значний внесок, сплативши 558,4 млн грн податків та зборів. Лісівники денно сплачують понад 1,5 млн. грн податків та інших обов'язкових платежів. Підприємства, які координуються Львівським обласним управлінням лісового та мисливського господарства, у 2021 році сплатили до бюджетів загалом 558,43 млн грн податків та платежів, що на 220,93 млн. грн більше, ніж у 2020 році.

Зазначено, що до державного бюджету України було сплачено 292,3 млн грн (на 127,96 млн. грн більше, ніж у 2020 році), а до місцевого бюджету -

154,89 млн.грн (на 52,51 млн. грн. більше, ніж у 2020 році). Підприємства лісового сектора забезпечують чверть валютної виручки області.

Структура бюджетних платежів поділяється на наступне: рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів склала 81,41 млн. грн, що становить 14,6% від загальної суми платежів (зростання на 12,75 млн. грн. порівняно з 2020 роком), з них до державного бюджету 41,07 млн. грн. (зростання на 7,3 млн. грн., порівняно з 2020 роком), до місцевих бюджетів 40,34 млн грн. (на 5,5 млн. грн. більше, ніж за 2020 рік); ПДВ – 224,74 млн. грн., що становить 40,24% від загальної суми платежів, податок з доходів фізичних осіб – це 18,1% (на 45,4 млн. грн. більше, порівняно з 2020 роком), податок на прибуток та частина чистого прибутку належного до бюджету – 18,2 млн. грн. (3,3%), інші податки до державного бюджету 8,3 млн. грн. (1,5%) (на 3,2 млн. грн. більше, порівняно з 2020 роком); податок на лісові землі - 8,9 млн. грн. (1,59%) (на 0,7 млн. грн. більше ніж у 2020 році), інші податки до місцевих бюджетів – 4,4 млн. грн. (0,8%) (на 0,9 млн грн більше ніж у 2020 році).

Два лісомисливські господарства Львівської області визнані до Топ-35 лісомисливських господарств України за фінансовою активністю. Йдеться мова про ДП «Стрийський лісгосп» та ДП «Бродівський лісгосп». У 2021 році ДП «Стрийський лісгосп» продав продукції (робіт та послуг) обсягом 275,0 млнгрн, що становить 212,7 %, порівняно з показниками минулого року. ДП «Бродівський лісгосп» продав продукції на 229,2 млнгрн, що складає 181,4% порівняно з показниками минулого року. ДП «Дрогобицький лісгосп» продав продукції на 222,2 млн.грн, збільшивши показники на 313,8%,порівняно з2020 роком.

Значний внесок у отримання прибутку та наповнення бюджету є надання комерційних послуг як збір, заготівля (в тому числі купівля у населення) дикорослих плодів, ягід, лікарських рослин (побічні лісові користування) для потреб комерційної та виробничої діяльності. Це належить до спеціального використання лісових ресурсів. Воно є оплачуване на підставі спеціального дозволу – лісового квитка, і тільки в межах відведених ділянок лісу та

виділеного ліміту. Приклад такого використання можна навести за 2022 рік по дочірніх підприємствах ОКС ЛГП «Галсільліс» (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10. Обсяг заготівлі ягід, грибів та лікарської сировини по дочірніх підприємствах ОКС ЛГП «Галсільліс» за 2022 рік*

№ з/п	Назва ДЛГП	Вид побічного користування	Встановлений ліміт, кг	Обсяги заготівлі, кг	Ставки рентної плати, грн	Надходження рентної плати, грн	
						Всього	в т.ч. підприємству
1	Дрогобицьке ДЛГП	Заготівля плодів чорниці	200 000	50 000	0,9	45 000	22 500
		Заготівля плодів ожини	60 000	20 000	0,75	15 000	7 500
		Заготівля лікарської сировини	200 000	50 000	0,75	37 500	18 750
		Заготівля білих грибів	20 000	2 000	3,75	7 500	3 750
		Заготівля грибів інших	20 000	1 000	1,05	1 050	525
	Всього по Дрогобицькому ДЛГП "Галсільліс"				123 000		106 050
2	Сколівське ДЛГП	Заготівля лікарської сировини	220 000	165 000	0,8	123 750	61 875
		Заготівля плодів ожини	400 000	400 000	0,75	300 000	150 000
		Заготівля плодів чорниці	1 000 000	835 000	0,9	751 500	375 750
	Всього по Сколівському ДЛГП "Галсільліс"				1 400 000		1 175 250
3	Славське ДЛГП	Заготівля плодів чорниці	30 000	30 000	0,9	27 000	13 500
	Всього по Славському ДЛГП "Галсільліс"				30 000		27 000
4	Старосамбірське ДЛГП	Заготівля плодів	150 000	150 000	0,9	135 000	67 500

		чорниці					
		Заготівля плодів ожини	86 000	60 000	0,75	45 000	22 500
		Заготівля лікарської сировини	270 000	100 000	0,75	75 000	37 500
	Всього по Старосамбірському ДЛГП "Галсільліс"			310 000		255 000	127 500
5	Турківське ДЛГП	Заготівля плодів ожини	25 000	25 000	0,75	18 750	9 375
		Заготівля плодів чорниці	100 000	100 000	0,9	90 000	45 000
		Заготівля лікарської сировини	265 000	265 000	0,75	198 750	99 375
	Всього по Турківському ДЛГП "Галсільліс"			390 000		307 500	153 750
Разом по ОКС ЛГП "Галсільліс"				2 253 000		1 870 800	935 400

**за даними [29]*

Придбаний організаціями або населенням лісовий квиток має зазначений вид та обсяг продукції, місце її заготівлі. Лісові квитки видаються лісовими господарствами лише тим суб'єктам господарювання, які перебувають на податковому обліку за місцем здійснення заготівельної діяльності, та після сплати у встановленому порядку рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів за весь заявлений до заготівлі обсяг дикоросів.

Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів при реалізації побічних користувань у повному обсязі належить загальному фонду бюджетів органів місцевого самоврядування за місцем заготівлі лісової продукції (рис. 2.5).

Згідно із зображенням 2.5 спостерігаємо збільшення надходжень спеціального користування (рентної плати) за заготівлю ягід, грибів, лікарської сировини, де забезпечено раціональне використання, відтворення і охорона природних ресурсів.

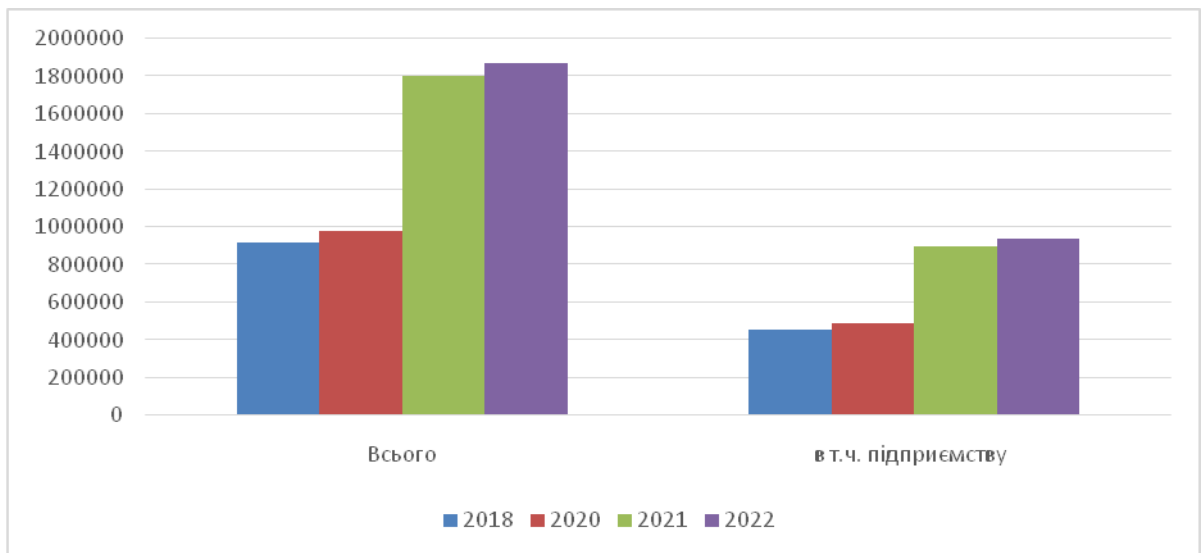

Рис. 2.5. Динаміка надходження рентної плати за обсяги заготівлі ягід, грибів та лікарської сировини по дочірніх підприємствах ОКС ЛГП «Галсільліс» за 2018-2022 рр.*

**за даними [29]*

2.3. Експортна діяльність лісогосподарських підприємств Львівської області

У період воєнного стану в Україні зафіксовано позитивні тенденції у експортній діяльності лісогосподарських підприємств. Незважаючи на вторгнення російських військ у 2022 році, державні лісогосподарські підприємства успішно відновили повний обсяг експорту продукції переробки. Також зазначено збільшення обсягів та відновлення експорту лісоматеріалів, яке відбулося на більшості приватних переробних підприємств Львівської області.

За даними статистики за перші три місяці 2022 року, державні лісогосподарські підприємства експортували 8 485 кубічних метрів продукції переробки на суму \$1 809 000, що становить 76,4% в об'ємних показниках та 126,2% в грошовому вимірі порівняно із відповідним періодом 2021 року. Слід відзначити, що поставка лісоматеріалів у необробленому (круглому) вигляді державними лісгоспами на експорт не здійснювалася.

У 2021 році на Львівщині відзначався значний попит на лісоматеріали, які

необроблені та оброблені, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Експорт пиломатеріалів та заготовок державними лісгоспами частково реалізовувався через електронні аукціони. У зв'язку з цим, ціни на оброблені лісоматеріали на державних лісгосподарських підприємствах зросли на 40-70%. Зазначено, що обсяг експортних поставок в об'ємних показниках скоротився на 18%.

Дані Львівського ОУЛМГ вказують, що у 2021 році обсяг експорту оброблених лісоматеріалів досяг 7,2 млн USD, що є збільшенням на 135,6% порівняно з обсягом експорту за 2019 рік, який становив 5,3 млн USD.

Необхідно відзначити, що протягом 2021 року державні лісгосподарські підприємства Львівського ОУЛМГ не вивезли жодного кубометра дров'яної деревини в необробленому (круглому) виді, хоча законодавством не обмежено можливість експорту дров в круглому виді.

Порівняльний аналіз обсягів та асортименту експортних поставок лісоматеріалів за 2021 рік в порівнянні з відповідним періодом 2020 року представлений у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11. Динаміка експорту лісоматеріалів у Львівському ОУЛМГ за 2021 рік *

Назва продукції	Об'єм, кбм 2019 р.	Об'єм, кбм 2020р.	Об'єм, кбм 2021р.	2021 р. % до 2019 р.
Дрова колоті	4623	4972	3269	70,7
Пиломатеріали тв.	1889	983	1617	85,6
Заготовки хвойні	18978	15673	12450	65,6
Пиломатеріали хв.	29917	23919	21557	72,0
Тріска	426	3795	1487	349,0
Всього	56040	49372	40380	72,0

**за даними[15]*

Всі ліси Львівського ОУЛМГ сертифіковані згідно міжнародного стандарту за FSC (Лісова опікунська рада). На основі державного підприємства

«Львівський лісовий селекційно-насіннєвий центр» впроваджуються передові європейські технології з переробки та зберігання лісового насіння. У планах на майбутнє -будівництво розсадника контейнерного типу для вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою.

Частина лісів, що належить державному підприємству «Рава-Руський лісгосп», входить до складу спільного польсько-українського біосферного резервату «Розточчя». Також окрема частина лісів ДП «Боринське лісове господарство», що є частиною РЛП «Надсянський», ввійшли до трилатерального біосферного резервату «Східні Карпати» (Україна-Словаччина-Польща).

Лісівники Львівщини підтримують партнерські стосунки з колегами з лісівництва Словаччини, Німеччини, Чехії, Швейцарії та Австрії. Укладено угоду про співпрацю з лісівниками регіональної дирекції державних лісів в Кросно (Республіка Польща).

З врахуванням досвіду ряду європейських країн, таких як Польща та Литва, на лісогосподарських підприємствах Львівської області впроваджується електронна система обліку деревини, обладнання для неї було придбано у німецької фірми «Латчбахер» [15].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Вдосконалення державного регулювання розвитку лісового господарства

Створення умов для формування ефективного конкурентоспроможного розвитку лісового господарства повинна забезпечувати державна лісова політика. Навіть у період військової агресії лісова сфера єдиним серед усіх галузей народного господарства має позитивну норму прибутку.

Держава та уряд повинні відігравати ключову роль у функціонуванні та розвитку національної економіки, оскільки практично неможливо уявити незалежну від держави ринкову економіку. Така макроекономічна система ніде й ніколи не існувала в історії, оскільки ринок є лише одним із механізмів координації поведінки суб'єктів, і протягом усіх часів цей механізм використовувався разом із державним механізмом регулювання. Змінювалась і залишається змінною лише пропорція їх використання.

Аналіз досліджень економістів різних наукових шкіл підтверджує, що втручання держави в економічні процеси є необхідним елементом ринкової економіки. Відповідно до погляду визнаних фахівців, таких як відомий англійський економіст Дж.М. Кейнс, державна інтервенція в економічні процеси є обов'язковою, оскільки чисто ринковий механізм не завжди здатний гарантувати стабільне економічне зростання. Також український вчений М.І. Туган-Барановський висловлював думку, що державне регулювання економіки є необхідним. Зауважимо, що навіть в країнах з розвинутою економікою держава не втрачає своєї регулюючої функції [40].

Основним джерелом правового регулювання суспільних відносин з управління та фінансування у лісовій галузі України є Конституція України, яка є політико-правовим актом, що має найвищу юридичну силу. Саме в ній визначені конституційні основи державного управління та бюджетних відносин в Україні загалом і лісової галузі зокрема, а саме: визначені суб'єкти

здійснення владних функцій на загальнодержавному та регіональному рівнях, основні засади діяльності органів управління, їхня система, загальні повноваження, порядок утворення тощо. У Конституції визнана норма стверджує, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, а також природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу [17, С.8].

До актів національного законодавства, які регулюють суспільні відносини з управління та фінансування у лісовій галузі можна віднести кодекси України, серед яких насамперед слід назвати Лісовий кодекс України. Згідно з Ч. 1 ст. 25 розділу III Лісового кодексу України встановлено, що головним завданням цього регулювання є забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Частиною 2 цієї Статті визначено, що державне регулювання та управління у сфері реалізується шляхом:

- 1) формування та визначення основних напрямів державної політики у сфері лісових відносин;
- 2) визначення законом повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- 3) установлення порядку та правил у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів згідно із законодавством;
- 4) здійснення державного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів.

Статтею 94 Лісового кодексу України визначено перелік органів управління, які здійснюють державний контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів. Серед них зазначено:

- Кабінет Міністрів України;
- центральний орган виконавчої влади, що відповідає за державний нагляд у сфері охорони природи (на даний момент – Державна екологічна інспекція України);

- центральний орган виконавчої влади, відповідальний за державну політику у лісовому господарстві (наразі – Державне агентство лісових ресурсів України);

- органи виконавчої влади Автономної республіки Крим з лісового господарства та охорони навколишнього природного середовища,

- інші органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом.

Головне місце в системі органів державного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів займає Державна екологічна інспекція України. Діяльність цієї інспекції спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів України і включає реалізацію державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [17,с.28].

Державне регулювання зрівноваженого ведення лісового господарства повинно базуватися на основних принципах, щоб уникнути суб'єктивізму під час втручання у дію ринкового механізму, а також при узгодженні економічних інтересів учасників ринку (рис. 3.1).

Реформа лісового господарства сприятиме досягненню позитивних результатів у трьох основних напрямів:

- **підвищення рівня лісистості** – перерозподіл фінансових ресурсів між регіонами для управління лісовим господарством сприятиме більш ефективному досягненню цілей оптимальної лісистості в Україні. Це здійснюється в межах реалізації Програми Президента «Зелена країна», яка передбачає висадку 1 млрд нових дерев протягом 2021–2023 рр. та збільшення площі лісів України на 1 млн га.

- **досягнення цілей зрівноваженого розвитку (ЦЗР)** – збільшення лісистості в Україні сприятиме досягненню цілей зрівноваженого розвитку, зокрема №13 «Боротьба зі зміною клімату».

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО КОМПЛЕКСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ

Дозволить врегулювати складні питання в межах усієї країни щодо забезпечення стабільності заробітної плати працівників, належного матеріально-технічного забезпечення, фінансування всіх видів лісогосподарських робіт з врахуванням екологічних вимог, змін клімату, наслідків пожеж та інших техногенних явищ, а також військових дій.

Вирішення конфлікту інтересів (розподіл функцій) у лісовій сфері – (Держлісагентство – контролююча, окремий суб'єкт – господарююча) та створення європейської моделі лісоуправління, в зв'язку з отриманням Україною кандидатства на вступ в Європейський Союз з використанням найкращих практик Польщі, Литви, Словаччини, Фінляндії

Забезпечення стійкості до постійних спроб рейдерського захоплення земель лісогосподарського призначення.

Підвищення ефективності лісового господарства шляхом збалансованого використання та монетизації усього спектру товарів та функцій лісів.

Підвищення конкурентоспроможності лісогосподарського виробництва шляхом: оновлення засобів виробництва; застосування прогресивних технологій лісовирощування, лісозаготівель та інших виробничих процесів; оптимізації виробничих витрат і зниженню собівартості виробленої продукції.

Поліпшення інвестиційної привабливості лісогосподарського виробництва.

Забезпечення рівного та відкритого доступу деревообробним підприємствам до отримання необхідно сировини

Створення умов для залучення коштів бізнесу для забезпечення розвитку туристичної інфраструктури.

Рис 3.1. Основні тенденції щодо комплексного реформування лісової галузі*

**за даними[17]*

Це також Програмі Європейського зеленого курсу щодо побудови кліматично-нейтральної Європи з низьким вуглецевим слідом до 2050 р.

- **невиснажливе використання лісів**– реформування лісового господарства сприятиме оптимізації використання лісових ресурсів України, досягаючи подвійного ефекту. З одного боку, інтенсифікація використання зрілого ділового лісу в труднодоступних районах призведе до збільшення обсягів рубок. З іншого боку, підвищення ефективності та прибутковості лісозаготівельних підприємств, спільно з розумним розподілом коштів між регіонами, сприятиме збільшенню площі висаджування нових лісових насаджень. Це сприятиме збереженню балансу між «рубкою–висадкою» для ділового круглого лісу, утримуючи загальний обсяг деревини в межах 20 млн тон щорічно по всій країні.

3.2. Інноваційний розвиток у лісовому господарстві

На сьогоднішній день інновація є одним із найуживаніших слів по відношенню до всіх галузей економіки і значною мірою визначає темпи, положення та напрямки економічного розвитку кожної країни. Високорозвинені країни характеризуються найвищим рівнем інновацій, а передача інновацій для виробничого використання є дуже ефективною та швидкою.

З урахуванням зростання світового населення та постійного зменшення природних ресурсів, лісове господарство повинно ефективно реагувати на нові виклики. Мета полягає в тому, щоб забезпечити мільярди людей високоякісною деревиною, одночасно мінімізуючи негативний вплив на навколишнє середовище. Таким чином, інновації у лісовому господарстві стають важливим чинником у вирішенні цих завдань, сприяючи сталому використанню ресурсів та забезпеченню великому масштабу виробництва високоякісних продуктів

За останні десятиліття прогрес цивілізації призвів до появи багатьох

проривних інновацій, які спрямовані на підвищення ефективності, покращення якості продуктів харчування, зменшення впливу на навколишнє середовище та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора.

Інновації в лісовому секторі – це широка тема, але загалом їх можна охарактеризувати як нові ідеї, які після серії лабораторних випробувань та пілотування нарешті знаходять свій шлях до практики та виявляються ефективними, тобто впроваджують щось нове (або вдосконалена, інноваційна зміна), яка буде перетворена в економічні, соціальні чи екологічні переваги для практики управління лісовим господарством.

Інновація несе будь-яку значну зміну: продукт - новий або значно вдосконалений продукт, технологічний – розуміється як технологія виробництва, методи виробництва, організаційно – нові управлінські рішення, маркетинг – розуміється як нові методи продажу товару.

Інновації не виникають виключно випадково або тому, що те, що виробляється, є новим для навколишнього середовища. Існують певні умови, які допомагають новим ідеям стати успішними та призвести до підвищення конкурентоспроможності виробництва, зменшення впливу на навколишнє середовище чи оптимізації процесів. Саме ці сприятливі умови просуваються в політиці розвитку сільських територій ЄС шляхом підтримки створення та функціонування так званих операційних груп з інновацій, які виконують проекти, що передбачають розробку та впровадження інноваційних рішень у сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості.

При впровадженні інновацій необхідно правильно визначити потреби та правильно визначити нові рішення, що відповідають цим потребам, як для господарства, так і для інших суб'єктів, які беруть участь у діяльності операційної групи. Наступним кроком є їх послідовне перетворення в проекти впровадження. У більшості випадків і в багатьох елементах необхідно підтримувати людей з відповідними експертними знаннями та досвідом створення та роботи оперативних груп. Плануючи впровадження інновації, варто проконсультуватися з брокером інновацій.

Ліси є цінними та незамінними екосистемами, які відіграють ключову роль у захисті біорізноманіття, збереженні природних ресурсів і боротьбі зі зміною клімату. Як показали дослідження, стає управління лісами має величезний потенціал для зберігання парникових газів і виробництва кисню. У Польщі, наприклад, ліси займають значну частину ландшафту і є невід'ємною частиною природної спадщини. Для захисту та зрівноваженого управління цими ресурсами в країні впроваджуються практики зрівноваженого лісівництва, які поєднують захист навколишнього середовища, економічний і соціальний розвиток.

Практики зрівноваженого лісового господарства базуються на принципі зрівноваженого управління лісами з урахуванням його екологічних, соціальних та економічних функцій. Вони включають ряд заходів, таких як:

- зрівноважене управління лісами: забезпечення балансу між вирубуванням дерев і відновленням лісів. На практиці це означає, що кількість вирубаних дерев не повинна перевищувати природну здатність лісу до самовідновлення, в тому числі в контексті можливості зберігання парникових газів;

- охорона біорізноманіття: збереження біорізноманіття в лісі, забезпечення охорони рідкісних видів рослин і тварин та місць їх існування в рамках реалізації Стратегії ЄС з біорізноманіття.

- раціональне використання ресурсів: належне використання деревини та іншої лісової сировини, запобігання надмірній експлуатації та забезпечення довгострокової продуктивності лісу.

- забезпечення захисних функцій: захист лісів від ерозії ґрунтів, запобігання повеням та охорона водних ресурсів.

- участь місцевих громад: залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень щодо управління лісами, освіта та екологічна свідомість.

Ліси є одним із найважливіших відновлюваних ресурсів Європи. Цифрові технології в тому числі супутники, дрони, LiDAR та аерофотознімки можуть детально картографувати лісові ресурси. Точні дані можуть допомогти виявити

шкідників і хвороби або інші проблеми зі здоров'ям через шторми або посуху, а також запобігти лісовим пожежам. Користуватися можуть лісівники, пожежники, органи державної влади та ін

Наприклад, в Іспанії (провінція Ла-Ріоха) оперативна група «Ліс ЛідаРіоха» використовує дистанційне керування сенсорними технологіями LiDAR для картографування лісів. У проекті використовуються супутникові дані, які прилад сканує для створення високодеталізованої 3D-моделі. Вона містить відомості про кількість дерев, біомасу і види дерев в змішаному лісі. Це допомагає зрозуміти, як ліси розвиваються. Сканування також надає «карти пожеж», які є важливою інформацією у боротьбі з лісовими пожежами.

Вплив змін клімату, включаючи екстремальні погодні умови, посухи, лісові пожежі та ураження від шкідників і хвороб, становить значний виклик для наших лісів. Для забезпечення адаптації лісів до змін клімату необхідні новаторські практики та інструменти управління лісовими ресурсами.

Інструменти підтримки прийняття рішень можуть надати власникам лісів уявлення про майбутні умови їхніх лісів, дозволяючи передбачити ризики та вибирати види та сорти, які краще адаптовані до очікуваного клімату. Також генетичні ресурси стають все більш важливими у пошуку дерев, які можуть справлятися з ефектами змін клімату та, наприклад, бути більш стійкими до конкретних шкідників і хвороб.

Також інновації допоможуть в створенні додаткової вартості та перспективи в розвитку біоекономіки. Деревина, лісова біомаса та дерев'яні побічні продукти є ключовим джерелом доходу для власників лісів та представників лісової промисловості в Європі.

Шляхом вдосконалення існуючих ланцюгів створення вартості та створення нових, адаптованих до поточних і майбутніх вимог, лісові ресурси можуть бути оптимально використані. Обробка лісової біомаси та дерев'яних побічних продуктів у вигляді відновлюваних матеріалів чи біоенергії може становити додатковий дохід для фермерів та лісників, а також сприятимуть зменшенню викидів парникових газів та боротьбі з кліматичними змінами.

У регіоні Італії Умбрія управління лісовим господарством розробляє інструменти та моделі для оптимізації ланцюга поставок деревини, допомагаючи сільськогосподарським та лісовим компаніям знаходити найкращі способи збирання та продажу їхньої сировинної біомаси. Вони співпрацюють з компаніями, які зацікавлені в підвищенні використання вторинних продуктів від сталого лісового управління та біомаси з сільського господарства. Лісогосподарські підприємства допомагають їм тестувати інструменти, які дозволять створити відповідні логістичні платформи[48].

Формування нових економічних відносин в державі, вирішення конфліктів між екологічними, економічними і соціальними цілями, а також забезпечення зрівноваженого розвитку через підвищення ефективності управління та цільового використання лісових земель, лісових ресурсів та корисних властивостей лісу вимагають розробки конкретної стратегії розвитку підприємств лісового господарства. Для досягнення цієї мети необхідна інформація щодо величини ресурсного потенціалу.

Моніторинг та оцінка його рівня є актуальним завданням, оскільки їх вирішення дозволяє приймати стратегічні й тактичні рішення щодо підвищення ефективності функціонування підприємств в різних напрямках розвитку їх стійких конкурентних переваг.

Визначення на підприємствах зовнішніх та внутрішніх чинників, що детермінують результати господарської діяльності, а також визначення умов досягнення бажаних результатів є ключовими аспектами. В даному контексті рекомендовано використовувати SWOT-аналіз для аналізу зовнішніх можливостей та загроз, а також внутрішніх слабких та сильних сторін лісогосподарських підприємств[23, с.66](таблиця 3.1).

Це дозволить враховувати основні тенденції розвитку та формувати стратегії, які підкреслюють конкурентоспроможність підприємств лісового господарства в сучасних умовах.

Таблиця 3.1. SWOT-аналіз підприємств лісового господарства*

	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Внутрішні чинники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Досвід роботи на ринку. 2. Широкий асортимент. 3. Державна форма власності. 4. Якість надання та наявність додаткових послуг. 5. Швидка доставка продукції. 6. Незалежність від постачальників сировини. 7. Забезпеченість висококваліфікованим та стабільним персоналом. 8. Великі площі лісів. 9. Наявність ресурсів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Високий ступінь централізації системи управління. 2. Висока перевантаженість штатних одиниць. 3. Великі ресурсо- та енерговитрати. 4. Застаріле обладнання. 5. Відсутність високотехнологічної продукції. 6. Незначна фінансова підтримка держави. 7. Неналежний стан лісовозних доріг. 8. Недостатня забезпеченість транспортними засобами. 9. Відсутність служби маркетингу на підприємстві
	Можливості (O)	Загрози (T)
Зовнішні чинники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення кількості споживачів. 2. Диверсифікація діяльності підприємств. 3. Наявність дешевого якісного ресурсу. 4. Впровадження високих технологій. 5. Вихід на внутрішній та зовнішній ринок з висококотехнологічною продукцією. 6. Залучення фінансових ресурсів. 7. Злагоджена система соціальної підтримки працівників 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Політична та економічна нестабільність. 2. Мінливість законодавства. 3. Надмірний вплив держави. 4. Можлива заборона експорту сировини закордон. 5. Виснаження зрілої деревини, що є найбільш цінною і може використовуватись у будівельній і деревообробній галузях. 6. Виснаження земель. 7. Природні катаклізми та непередбачувані стихійні лиха

*за даними [23, с.66]

Проведений SWOT-аналіз показав, що для лісових господарств у зовнішньому середовищі є достатньо загроз і можливостей; у внутрішньому

середовищі – однакова кількість сильних сторін, так і слабких. Тому підприємствам в даній ситуації доцільно обрати консервативну стратегію, яка спрямована на уникнення або зменшення впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Згідно з цією стратегією можливі такі варіанти подальших дій: вихід на нові ринки, поглинання конкурентів, зниження витрат, концентрація на окремих сегментах ринку.

На основі двох ключових показників, що охарактеризують процеси "освоєння — відтворення" лісових ресурсів у кожному регіоні, визначаються індивідуальні стратегічні пріоритети лісоуправління та основні напрями їх впровадження (табл. 3.2).

Таблиця 3.2. Основні стратегічні напрямки створення та розвитку екологічно збалансованого лісового господарства*

Групи регіонів за умовами ведення лісівництва	Стратегія розвитку	Стратегічні пріоритети
Житомирська, Чернігівська	Стратегія збереження	Екологізація лісогосподарської діяльності
Кіровоградська, Полтавська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Миколаївська, Запорізька, Сумська	Стратегія освоєння потенціалу лісового господарства	Підвищення економічної корисності лісових ресурсів
Рівненська, Волинська, Чернівецька, Рівненська, Одеська, Харківська	Стратегія «відтворення – захисту» з підвищенням ефективності лісокористування Е	Екологізація лісогосподарської діяльності та підвищення економічної корисності лісових ресурсів
Київська, Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська	Стратегія «відтворення – захисту»	Екологізація лісогосподарської діяльності
Херсонська, Дніпропетровська, Донецька	Стратегія освоєння потенціалу лісового господарства на екологічно збалансованій основі	Підвищення економічної корисності лісових ресурсів за умов збалансованого відтворення природно-ресурсного потенціалу

* За даними [47, с.107]

Наслідки освоєння ресурсів лісових екосистем обумовлюють появу стратегії відтворення природних ресурсів та розвитку захисних функцій лісового потенціалу, або іншими словами — стратегія "відтворення — захисту", яка є основою сталого екологоекономічного розвитку. Окрім цього, необхідно враховувати негативні наслідки інших видів господарювання на території земель лісогосподарського призначення, які зрештою призводять до зникнення лісових екосистем, виснаження та деградації лісових комплексів [47, с.107].

У центрі уваги другого етапу є розроблення Плану заходів з реалізації Державної стратегії управління лісами України до 2035 року та впровадження проєктів відновлення лісів та лісових територій, постраждалих внаслідок російської військової агресії. План відновлення України визначає проєкти, спрямовані на виконання завдань з лісовідновлення, таких як:

- Відновлення лісів та збалансований розвиток лісового господарства.
- Проведення лісовпорядкування у всіх лісах, які постраждали внаслідок війни або ростуть на тимчасово непідконтрольних територіях.
- Удосконалення системи охорони лісів від пожеж.
- Розвиток лісової інфраструктури.
- Відновлення лісових природно-заповідних фондів.
- Оцінка шкоди і збитків довкіллю та потреби в відновленні довкілля через російську збройну агресію.

Для успішного відновлення лісів після завершення бойових дій важливо виконати наступні завдання:

- розмінування лісів та прилеглих територій;
- прибирання залишків військової техніки, озброєння та боєприпасів;
- дослідження лісових територій, оцінювання ступеня ушкодження лісів;
- прибирання зламаних дерев і чагарників, а також іншого сміття, проведення рубок залежно від ступеня ушкодження;
- перезахоронення тіл загиблих; • використання деревини та фрагментів

рослин з господарською метою, утилізація відходів;

- лісовідновлення на місцях суцільних санітарних рубок.

Для успішної реалізації цих завдань необхідно провести розмінування лісових та прилеглих територій в зоні впливу воєнних дій, залучивши саперів. У багатьох випадках важка техніка для розмінування у лісових насадженнях не застосовується, що уповільнює темпи розмінування та подальше відновлення лісів.

Деревина та рослинні залишки, отримані під час санітарних рубок, можуть бути використані залежно від стану: ліквідна деревина – з господарською метою, а неліквідна, яка зазнала впливу вогню, може бути використана для виготовлення біопалива та паливних брикетів. Заходи з лісовідновлення слід здійснювати на ділянках, покритих раніше лісовою рослинністю, після проведення суцільних санітарних рубок на згарищах та в лісах, що зазнали значних ушкоджень внаслідок воєнних дій [21, с.19-20].

Одним із основних принципів сталого лісовикористання повинен ґрунтуватися на системному підході, що включає ряд заходів: збільшення обсягів лісозаготівель у зимовий період для збереження рослинного різноманіття та якості ґрунтів; розширення використання вибіркового та доглядових рубок в рамках загального обсягу лісозаготівель; встановлення ефективної співпраці з дослідницькими інститутами лісового господарства для використання передових лісопромислових технологій; збільшення кількості наукових кадрів для вивчення процесів відновлення лісів та природних явищ; додержання вимог контролюючих органів у сфері лісового господарства під час реалізації конкретних заходів з лісовідновлення та контролю за збереженням та відновленням вразливих екосистем; забезпечення у належному стані лісогосподарських доріг; удосконалення системи профілактики лісових пожеж та засобів їхнього припинення; підтримання місцевого населення у користуванні лісовими ресурсами за умови чітких обмежень для забезпечення правильної поведінки учасників господарювання та інших осіб в лісі; поширення серед населення інформації про еколого-економічні особливості

лісового господарювання [39, с.25].

Стратегія інноваційного розвитку є необхідною для будь-якого підприємства, що має амбіції досягти успіху, оскільки вона визначає напрямок його подальшого розвитку. Обрана стратегія визначає конкретний шлях серед усіх можливих варіантів розвитку та дії, які відкриваються перед підприємством. Добре розроблена стратегія становить основу для підвищення конкурентоспроможності підприємства та забезпечення йому міцної конкурентної позиції в умовах жорсткої конкуренції на ринку.

ВИСНОВКИ

Останнім часом в лісовій галузі більшості регіонів України спостерігається складна еколого-економічна ситуація. Стан лісових екосистем не відповідає еколого-економічним критеріям та показникам. Площа лісів скорочується, спостерігається зміна ландшафтів та деградація екосистем, зокрема в зв'язку з необґрунтованими рубками. Надмірна експлуатація лісових ресурсів, викиди в атмосферу від лісогосподарської діяльності вимагають розробки ефективного механізму, управління процесами їх використання та охорони з урахуванням територіальних особливостей.

Крім того вторгнення російської федерації проти України має руйнівні наслідки для лісового господарства країни, оскільки 2.9 млн гектарів лісів вже зазнали різних рівнів пошкодження. При врахуванні лісів в Автономній Республіці Крим та Луганській та Донецькій областях, які були окуповані до 2022 року, наразі приблизно 1 млн гектарів лісів перебуває під окупацією чи в зоні активних бойових дій. Проведення детального аналізу пошкодження лісів та оцінка збитків у лісовому господарстві буде здійснено після повного визволення території та проведення розмінування. Наразі, однією з найбільших проблем лісового господарства є забруднення лісів вибухонебезпечними предметами.

Дослідження в даній області спрямовані на розробку нових теоретичних підходів, методологій та інструментів для об'єктивної та комплексної оцінки ефективності лісогосподарських підприємств.

У умовах ринку поняття "ефективність" тісно пов'язане із використанням фінансово-виробничих ресурсів. Це обумовлено тим, що головною метою кожного учасника господарювання є досягнення найвищого результату, що можливе лише при оптимальному формуванні та ефективному використанні всіх видів ресурсів. Особливі характеристики лісового господарства визначають унікальні аспекти лісогосподарського виробництва, а саме:

- значні капітальні і поточні витрати на виробництво через повільний

приріст деревини. Витрати на виробництво лісо продукції в основному пов'язані з вкладенням в землю та капітал, які здійснюються протягом тривалого циклу лісовирощування.

- тривалий оборот коштів та значний термін окупності інвестицій, що визначаються значною тривалістю виробничого циклу.

- наявність значного економічного та екологічного ризиків, оскільки невірне рішення може призвести до негативних економічних та екологічних наслідків.

- розсосередження виробничих підрозділів лісогосподарських підприємств на великій території, що включає лісництва, нижні склади, лісопильно-деревообробні цехи та ремонтно-механічні майстерні, розташовані на відстані 30-40 і більше кілометрів один від одного.

- низький рівень механізації праці. Лісогосподарське виробництво характеризується високою питомою вагою ручної праці, особливо під час рубок, створення лісових насаджень та заготівлі деревини, що ведеться в умовах лісового господарства.

Економічна діяльність у лісовому секторі Львівської області визначається активністю численних лісогосподарських підприємств. Кожне з них має унікальні територіальні, природні та економічні характеристики, що обумовлює необхідність індивідуальних підходів до впровадження стратегій управління та фінансово-економічного розвитку. Один з ключових показників виробничо-господарського процесу для суб'єктів лісового господарювання у Львівській області - це обсяг реалізованої продукції. Цей показник служить орієнтиром для оцінки перспектив та масштабів діяльності окремих підприємств в цьому регіоні.

За 2022 рік підприємствами Львівського ОУЛМГ заготовлено 1 063,4 тис. кбм ліквідної деревини, у тому числі 219,9 тис. кбм деревини дров'яної непромислового використання (дров паливних). Для потреб населення у 2022 році поставлено 115,7 тис. кбм дров паливних; соціальній сфері поставлено – 36,0 тис. кбм дров [15]

Два лісомисливські господарства Львівської області визнані до Топ-35 лісомисливських господарств України за фінансовою активністю. Йдеться мова про ДП «Стрийський лісгосп» та ДП «Бродівський лісгосп».

Значний внесок у отримання прибутку та наповнення бюджету є надання комерційних послуг як збір, заготівля (в тому числі купівля у населення) дикорослих плодів, ягід, лікарських рослин (побічні лісові користування) для потреб комерційної та виробничої діяльності. Це належить до спеціального використання лісових ресурсів.

У період воєнного стану в Україні зафіксовано позитивні тенденції у експортній діяльності лісогосподарських підприємств. Незважаючи на вторгнення російських військ у 2022 році, державні лісогосподарські підприємства успішно відновили повний обсяг експорту продукції переробки. Також зазначено збільшення обсягів та відновлення експорту лісоматеріалів, яке відбулося на більшості приватних переробних підприємств Львівської області. Дані Львівського ОУЛМГ вказують, що у 2021 році обсяг експорту оброблених лісоматеріалів досяг 7,2 млн USD, що є збільшенням на 135,6% порівняно з обсягом експорту за 2019 рік, який становив 5,3 млн USD.

Той факт, що реалізація успішного бізнесу на ринку лісопродукції в майбутньому можлива лише за умови дотримання екологічно відповідального, економічно рентабельного, а також соціально вигідного лісокористування, свідчить про необхідність створення стратегічного плану в галузі сталого лісоуправління. В даному я використала SWOT-аналіз для аналізу зовнішніх можливостей та загроз, а також внутрішніх слабких та сильних сторін лісогосподарських підприємств.

Ми вважаємо, що в рамках стратегічного розвитку лісового комплексу регіону слід розробляти і впроваджувати політику в області лісозабезпечення, яка буде відображати готовність компаній рахуватися з зростаючими вимогами споживачів до походження деревної сировини і дотримуватися міжнародно визнаних принципів в галузі лісоуправління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамовський О.М. Комплексне лісокористування: методи оптимізації : монографія. Львів: ЗУКЦ, 2015. 187с.
2. Аналіз державного управління та фінансування у лісовій галузі України: організаційно-правові аспекти. URL:https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/_____2.pdf?420591/forest-law-report(дата доступу: 05.12.2023 р.).
3. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 592 с.
4. Головне управління статистики у Львівській області. URL:https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php?2911123(дата доступу: 04.11.2023 р.).
5. Горбань О.М., Бахрушин В.Є. Основи теорії систем і системного аналізу: Навчальний посібник. Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. 204 с.
6. Доротич М. На Львівщині встановили правила відвідин лісів: що і коли заборонено? URL: <https://wz.lviv.ua/news/491727-na-lvivshchyni-vstanovyly-pravyly-vidvidyn-lisiv-shcho-i-koly-zaboroneno>(дата доступу: 04.11.2023 р.).
7. Департамент екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації. URL:<https://deplv.gov.ua/>(дата доступу: 07.12.2023 р.).
8. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Державне агентство лісових ресурсів України. URL:<https://forest.gov.ua/>
10. Дзюбенко О.М. Економічний аналіз фінансового потенціалу лісогосподарських підприємств: дис. ... канд. екон. наук.: спец. 08.00.09. Житомир, 2018. 240 с.
11. ДП «Ліси України». <https://e-forest.gov.ua/>

12. Дребот О.І. Збалансований розвиток лісового сектору економіки в контексті європейської інтеграції України: [монографія] / О.І. Дребот, М.Х. Шершун, О.І. Шкуратов. К.: Аграрна наука, 2014. 317 с
13. Забазнова Н. На Львівщині від початку року сталося 682 пожежі в екосистемах — ДСНС. URL:<https://suspilne.media/582725-na-lvivsini-vid-pocatku-roku-stalos-682-pozezi-v-ekosistemah-dsns/>(дата доступу: 10.11.2023 р.).
14. Загибель лісових насаджень за причинами.URL:https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/thematics_2917.php?11959(дата доступу: 10.12.2023 р.).
15. Західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства. URL:https://lvivlis.gov.ua/forests_defend(дата доступу: 10.12.2023 р.).
16. Зібцев С. В., Сошенський О. М., Голдаммер Й. Г. та ін. Лісоуправління на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами. WWF-Україна, 2022. 148 с.
17. Економічний аналіз доцільності створення єдиного державного унітарного комерційного спеціалізованого лісгосподарського підприємства. URL:<https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>(дата доступу: 12.11.2023 р.).
18. Екологічний паспорт Львівської області 2012-2022. URL:<https://deplv.gov.ua/ekologichnyj-pasport/>
19. Екологічний паспорт України 2016-2022. URL:<https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamku/ekologichnyj-monitoryng/ekologichni-pasporty/>
20. Експорт продукції з нелегальної деревини заблоковано.URL:<https://forest.gov.ua/news/eksport-produktsii-z-nelehalnoi-derevyny-zablokovano>
21. Кузик А.Д., Товарянський В.І. Вплив воєнних дій на лісові екосистеми України та їх післявоєнне відновлення. Вісник ЛДУБЖД. №27.

2023. URL:file:///D:/Downloads/2529-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-8621-1-10-20230622.pdf

22. Кравець П.В. Актуальні питання економіки лісокористування в контексті сталого управління лісами України. *Науковий вісник НАУ*. К.: НАУ, 2004. Вип. 71. С. 90—97.

23. Ксьондз С. В., Підгірна В. С., Сеньовська Я. В. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності економічної діяльності лісових господарств. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 64–70. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.20.64

24. Лісовий кодекс України. 21 січня 1994 р. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3852-12#Text>

25. Мельник І.М. Економічний аналіз ефективності використання лісових ресурсів. URL:<http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/460/448>

26. Названі колосальні втрати для природи Чорнобильської зони за час війни. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/nazvani-kolosalni-vtrati-dlya-prirodi-chornobilskoi-zoni-za-chas-vijni/>

27. На Львівщині основними причинами загибелі лісів назвали хвороби та несприятливі погодні умови. URL:<https://varianty.lviv.ua/97052-na-lvivshchyni-osnovnymu-prychynamy-zahybeli-lisiv-nazvaly-khvoroby-ta-nespriyatlyvi-pohodni-umovy>

28. Несторяк Ю.Ю. Аналіз економічної ефективності лісогосподарської діяльності ДП "Путильський лісгосп". URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2009/12.pdf

29. ОКС ЛГП «Галсільліс». URL: <http://galsillis.org.ua/komunalne-lisove-gospodarstvo-lvivschyny/lisy-komunalnyh-lisogospodarskyh-pidpryyemstv/>

30. Олійник Є.М. Лісогосподарська діяльність в Україні. Аналітичне дослідження. Київ. Громадська спілка «Біоенергетична асоціація України», 2019. 38 с.

31. Олійничук О.І. Особливості лісогосподарського виробництва та підвищення його ефективності. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1358/1/3.pdf>
32. Про затвердження Порядку визначення втрат лісогосподарського виробництва: Постанова КМУ. <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-poriadku-vyznachennia-vtrat-lis-a588>
33. Про затвердження Порядку створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах та Порядку створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України: Постанова КМУ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/499-2023-%D0%BF#Text>
34. Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік. URL: https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/public_h_zvit/publichnii-zvit-za-2022.pdf
35. Природна структура лісів України (Інфографіка). URL: <https://forest.gov.ua/news/prirodna-struktura-lisiv-ukrayini-infografika>
36. Про природно-заповідний фонд України. Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. 21.
37. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо збереження лісів» Закон України від 20.06.2022 № 2321-IX. URL:
38. Реалізація лісової продукції в межах України по регіонах. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
39. Сахарнацька Л.І. Формування організаційно-економічного механізму екологізації лісового комплексу регіону. URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/sah_ds.pdf
40. Туган-Барановський М.І. Основи політичної економії / М. І. Туган-Барановський; науковий редактор, автор передмови іступної статті С.М. Злупко. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. 628 с.
41. Туниця Ю.Ю. Еко-економіка і ринок: подолання суперечностей: монографія. К: Знання, 2006. 314 с

42. Українська лісова платформа. URL: <https://specials.wwf.ua/forest-platform/home>

43. Чернявський М.В., Шукель В. Пожежі в лісах і збитки завдані ними внаслідок воєнних дій. URL: <https://www.forester.org.ua/pozhezhi-v-lisah-i-zbytku-zavdani-nymu-vnaslidok-voyennyh-dij>

44. Ширко, Б.Ф., Грицюк, І.І. Стан та підвищення ефективності лісогосподарської діяльності. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 3(91). 2020. с. 189-196.

45. Як бойові дії впливають на екосистеми, та чи зможе природа відновитися самостійно – спецпроект WWF-Україна та ШоТам. URL: <https://wwf.ua/77828466/war-and-nature-wwf-shotam>

46. Янік В. Ефективність формування і розвитку підприємництва в умовах трансформації економіки постсоціалістичних країн. Львів: ВД “Панорама”, 2001. 304 с.

47. Яремко О.П. Аналіз ефективності функціонування та перспектив розвитку екологічнозбалансованого лісового господарства. *Економіка та держава*. 2017. №5. С.103-108.

48. InnovationforEuropeanforestryCreatingresilientandmultifunctional forests. URL: https://www.ksowplus.pl/files/Innowacje/eip-agri_brochure_innovation_for_european_forestry_2019_en.pdf

49. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamku/ekologichnyj-monitoryng/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-v-ukrayini/>

50. Львівське ОУЛМГ.